

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

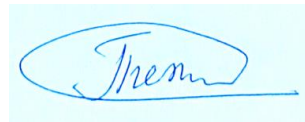
Факультет економіки і управління
Кафедра економіки і підприємництва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи

на тему
«Інформаційне забезпечення діяльності підприємств в умовах економіки
знань»

другий (магістерський) рівень
спеціальність 051 Економіка

Виконав: здобувач групи ЕК-22зм

(підпис)

Т. В. Пчелкіна

Керівник

(підпис)

Я. В. Бурко

Завідувач кафедри

(підпис)

І. М. Семененко

Рецензент _____

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет економіки і управління
Кафедра економіки і підприємництва

Другий (магістерський) рівень
спеціальність 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ

Пчелкіній Тетяні Валеріївні

1. Тема роботи "Інформаційне забезпечення діяльності підприємств в умовах економіки знань"

Керівник роботи Бурко Ярослав Валерійович, к.е.н., доцент,
затверджений наказом університету від 21 вересня 2023 року № 39/14.01

2. Строк подання здобувачем роботи 4 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи 3.1. Інформація про сферу діяльності підприємства. 3.2. Інформація організаційну структуру управління на підприємстві. 3.3. Інформація про сучасні технології в сфері діяльності підприємства. 3.4. Дані про фінансово-економічний стан досліджуваного підприємства. 3.5. Нормативно-правові акти, теоретичні та методичні джерела за темою кваліфікаційної роботи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Економіка, заснована на знаннях, вихідні умови її становлення в Україні. 2. Інформаційне забезпечення: інформаційні ресурси та технології у контексті формування знань своєї основи економіки. 3. Економічні механізми інформаційного забезпечення економіки, заснованої на знаннях

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслеників)

Таблиці, рисунки та інший демонстраційний матеріал

6. Консультанти розділів роботи

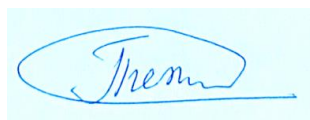
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 22.09.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної магістерської роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	Аналіз літератури з тематики магістерської роботи	Жовтень 2023 р.	
2	Робота над розділом 1	Жовтень 2023 р.	
3	Робота над розділом 2	Листопад 2023 р.	
4	Робота над розділом 3	Листопад 2023 р.	
5	Робота над вступом та висновками	Листопад 2023 р.	
6	Оформлення роботи	Грудень 2023 р.	
7	Підготовка демонстраційного матеріалу та доповіді	Грудень 2023 р.	

Здобувач

(підпис)

Т.В. Пчелкіна

Керівник роботи

(підпис)

Я.В. Бурко

РЕФЕРАТ

Текст: 95 с., 3 рис., 7 табл.

У магістерській роботі було досліджено технології, які широко використовуються для систематизації та впорядкування інформаційних потоків, часто самі підсилюють інформаційне перевантаження споживача й ускладнюють роботу з ними, що зумовлює необхідність вирішення проблеми розробки інформаційної технології для організації інформаційного забезпечення, яка б сприяла його високому рівню в умовах становлення та розвитку економіки, заснованої на знаннях.

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ, ОСВІТА, РОЗВИТОК, ІНФОРМАЦІЙНА
ЕКОНОМІКА, ІННОВАЦІЇ, ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОДУКТИ, РЕСУРСИ,
КОМУНІКАЦІЇ, ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІ,
ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ЕКОНОМІКА, ЗАСНОВАНА НА ЗНАННЯХ, ВИХІДНІ УМОВИ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ	7
1.1. Теоретичні засади та етапи розвитку економіки знань.....	7
1.2. Особливості суспільного розвитку в економіці знань	10
1.3. Вплив освіти на економічні процеси в державі та світі.....	20
Висновки до 1 розділу	23
РОЗДІЛ 2 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗНАНЄВОЇ ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ.....	24
2.1. Формування та розвиток економіки заснованої на знаннях.....	24
2.2. Дослідження сутності поняття інформаційного забезпечення в економіці	31
2.3. Роль інформації у сучасній економіці та її вплив на економічні суб'єкти	49
Висновки до 2 розділу	63
РОЗДІЛ 3 ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ, ЗАСНОВАНОЇ НА ЗНАННЯХ.....	64
3.1. Актуальність та дослідження інформаційних ринків	64
3.2. Проблематика переходу до економіці заснованої на знаннях	71
3.3. Подальші тенденції розвитку економіки заснованої на знаннях в інформаційну епоху	78
Висновки до 3 розділу	82
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Економіка, заснована на знаннях, обумовлює більш жорсткі вимоги до інформаційного забезпечення. Воно повинно охопити всі процеси, що здійснюються економічними суб'єктами, та, враховуючи особливість трансформацій в економіці, приділити особливу увагу освіті та науці, формуванню людського капіталу, створенню умов для розвитку інноваційної діяльності, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, забезпеченню трансферу знань. Це зумовлює необхідність дослідження методологічних, організаційних, інституційних аспектів інформаційного забезпечення. Нагальною стає проблема економіко-математичного моделювання процесів інформаційної сфери задля забезпечення економічного розвитку країни.

Мета роботи - оцінка існуючого інструментарію економіко-математичного моделювання щодо інформаційного забезпечення економіки дозволила зробити висновок про необхідність його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є сучасні інформаційно-комунікаційні технології створюють нові умови та можливості для надання інформаційної підтримки в усіх сферах діяльності суспільства.

Предметом дослідження є технології, які широко використовуються для систематизації та впорядкування інформаційних потоків, часто самі підсилюють інформаційне перевантаження споживача й ускладнюють роботу з ними, що зумовлює необхідність вирішення проблеми розробки інформаційної технології для організації інформаційного забезпечення, яка б сприяла його високому рівню в умовах становлення та розвитку економіки, заснованої на знаннях.

Методи дослідження. Економетричне моделювання, які дозволяють на базі ретроспективних даних визначити залежність стану інформаційного ринку від умов національного середовища й оцінити перспективи його розвитку.

Магістерська робота складається із 92 сторінки, 7 таблиць, 3 рисунка.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІКА, ЗАСНОВАНА НА ЗНАННЯХ, ВИХІДНІ УМОВИ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Теоретичні засади та етапи розвитку економіки знань

Сучасний етап розвитку світової економіки – перехід до пріоритету наукомісткого виробництва, в основі якого лежить широке використання інтелектуального капіталу, до економіки, заснованої на знаннях, значення яких стає вагомим, ніж інших факторів виробництва. Саме така позиція багатьох держав сприяла пріоритетному розвитку в них інформаційного виробництва, дозволила забезпечити значно вищий рівень економічного та соціального розвитку порівняно з іншими країнами. Дану тенденцію потрібно враховувати при визначенні подальших перспектив вітчизняної економіки, а саме через усвідомлення необхідності переходу України до економіки, заснованої на знаннях, з метою забезпечення її конкурентоспроможності.

У інтенсифікації економіки роль творчої складової зростає швидшими темпами, ніж інших факторів [1]. Знанненасичені види економічної діяльності у провідних країнах стають основним показником рівня розвитку та їх готовності до подальшого соціально-економічного зростання [2].

Знання утворюються та накопичуються внаслідок діяльності людини та завдяки новим потокам інформації. Вони фактично беруть участь у створенні матеріальних продуктів. Результат їх використання – інноваційні процеси, що забезпечують оновлення та модернізацію технічних засобів, вдосконалення управлінських та освітянських процесів, а отже сприяють створенню конкурентних переваг.

Актуалізація ролі знань в економічних процесах зумовлює необхідність побудови економіки нового типу [3]. Це спричиняє виникнення нових

термінів, що характеризують сучасні економічні процеси: інформаційна економіка, інноваційна економіка, економіка, заснована на знаннях.

Інформаційну економіку розуміють як об'єднання виробничої системи та сфери споживання, в якому інформація відіграє роль основної виробничої сили, продукту виробництва та предмета споживання [4, с. 86]. Поняття „інформаційна економіка” витікає з поняття „інформаційне суспільство”, в якому основними продуктами виробництва є інформація та знання [5].

Один із основоположників концепції „інформаційного суспільства” Д. Белл зазначав, що його головним принципом є провідна роль знання як джерела нововведень, створення нової „інтелектуальної технології” [6]. Відзначається підвищення його значення та ролі в діяльності людини, збільшення обсягів виробництва та використання інтелектуальних продуктів (інформаційних продуктів).

Для інформаційної економіки характерно, що носієм інформації є інформаційна мережа, тобто переважає методологія, яка практично обмежується технологічними детермінантами [7]. Інформаційною вважають ту економіку, основною рушійною силою якої є створення та споживання інформаційних ресурсів й інших інформаційних цінностей, а основними характеристиками є пріоритет розвитку наукових досліджень і наукоємних видів діяльності, упровадження комп'ютеризації та новітніх інформаційних технологій, збільшення знань і розвиток інтелекту, джерело доданої вартості – результат інтелектуальної праці при оптимальному її поєднанні з фізичною працею [8].

Відмічається й наявність структурних зрушень у економіці: на мікрорівні – виникнення віртуальних підприємств, на макрорівні – поява нового виду діяльності, а саме інформаційної індустрії. Наголошується, що інформаційну економіку можна також назвати економікою знань [9]. Але підвищення ролі знань у економічних процесах не доцільно безпосередньо асоціювати з розвитком інформаційно-комунікаційної сфери. Інформаційні продукти, технології та комунікації, а також інформаційні послуги є лише

суттєвим фактором, що сприяє розповсюдженню інформаційних ресурсів і формуванню знань і є, по суті, втіленням нових знань.

Отже, інформаційна економіка – економіка, у формуванні та розвитку якої головну роль відіграють не просто інформаційні ресурси (інформація та знання), а інформаційні продукти, послуги, технології та комунікації [3].

Сучасний етап розвитку економіки характеризують ще як інноваційну економіку, що розвивається в умовах постіндустріального суспільства, для якої основним стратегічним ресурсом є інформація, що трансформується у знання, які постійно спрямовуються на розробку та впровадження інновацій. Одним із пріоритетних внутрішніх ринків вченими визнається ринок інновацій [10, с. 28] та підкреслюється, що за умов інноваційного розвитку економіки інтелект, знання та досвід стають основним товаром робочої сили [10, с. 31].

Отже, інноваційній економіці властива постійна розробка та впровадження інновацій, основою для яких є інформаційні ресурси, продукти, послуги, технології та комунікації [3]. Процес активізації інноваційної діяльності повинен мати тенденцію до зростання з метою забезпечення прискорення використання в матеріальному виробництві отриманих знань.

Знання вважають головною рушійною силою для сучасного етапу розвитку економіки [11]. Виробництво, накопичення та широке використання знань стають її основою, головним фактором економічного розвитку, а використання традиційних матеріальних ресурсів стає засобом втілення результатів, розроблених на основі інформації і знань інновацій, які забезпечують прогрес у всіх сферах суспільного життя, перш за все економічній.

Зв'язок між знаннями та новим етапом розвитку економіки визначає її нову сутність, а саме: „економіка знань (знаннєвомістка економіка) – це економіка, в якій джерелом зростання є як спеціалізовані (наукові), так і повсякденні знання, в результаті використання яких, поряд з природними

ресурсами, капіталом і працею, домінуючим фактором стають процеси накопичення і використання знань, внаслідок чого постійно зростає конкурентоспроможність...” [12, с. 310].

1.2. Особливості суспільного розвитку в економіці знань

Суспільство, засноване на знаннях, вирізняється випереджальним їх розвитком, спираючись на яке, матеріальне виробництво може в нинішніх умовах забезпечити свою конкурентоспроможність [13]. Розвиток економіки в такому суспільстві стимулюється завдяки знанням, що перетворюються в матеріальні та нематеріальні активи господарювання.

„Знання виступають основним специфічним ресурсом, а їх доступність стає найважливішою умовою для участі країни в глобальній конкуренції...”, успіх в якій залежить від швидкості адаптування свого потенціалу „...у сфері створення, використання та розповсюдження нових знань до потреб світової економіки” [14, с. 30].

„Економіка знань (економіка, заснована на знаннях) означає тип економіки, в якій знання відіграють провідну роль, і виробництво знань є джерелом зростання економіки” [2, с. 87].

Економіку, засновану на знаннях, визначають і як таку, за якої фактично основними факторами розвитку є інноваційна праця та інтелектуальний капітал. Підкреслюється, що економіка знань створює високотехнологічну продукцію та надає висококваліфіковані послуги, а також використовує і поширює знання для розвитку та підвищення конкурентоспроможності, за якої впроваджуються інформаційні, комунікаційні й інші технології. Основою її є високопродуктивні робочі місця та висококваліфікований і інноваційно орієнтований персонал [15].

Отже, економіка, заснована на знаннях, – економіка, розвиток якої стимулюється знаннями, що стають основою матеріального виробництва завдяки постійній розробці та впровадженню інновацій, основою яких є

інформаційні ресурси, продукти, послуги, технології та комунікації [3]. Фактично це більш ємне поняття, ніж „інформаційна” та „інноваційна економіка”, та включає їх основні ознаки, тобто економіка, заснована на знаннях, має риси інформаційності й інноваційності, головною ж залишається знаннєвоміскість.

Дослідники сучасних трансформаційних процесів в економічній сфері відзначають такі характерні риси економіки, заснованої на знаннях: домінування у ВВП високотехнологічних видів економічної діяльності, значна частка у ВВП високоінтелектуальних послуг, перетворення знань на самостійний фактор виробництва, підвищення ролі освіти в економіці, важливою умовою ефективного розвитку якої „стає безперервна освіта протягом усього життя”, активізація трансферу технологій, високі темпи зростання людського капіталу, зростання впливу науки на соціально-економічний розвиток країни, збільшення частки знанєвої складової у продукції та послугах, розвиток інформаційної сфери й інтеграція її складових у всі напрями соціально-економічного розвитку країн, зміна уявлення про обмін, тобто даний процес передбачає не втрату, а додаткове здобуття знань, знання – основний ресурс нової економіки [12, с. 310].

У розвинутих країнах світу розвиток наукоємних галузей є пріоритетним напрямом. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) валовий дохід від високотехнологічного виробництва країн світу в 2005 р. проти 2006 р. майже у два рази зріс (табл. 1.1).

Стосовно окремих країн зростання цього показника значно різниться. Суттєву перебудову промисловості на користь даної продукції здійснив Китай, тож його валовий дохід від високотехнологічного виробництва у 2005 р. проти 2006 р. зріс більш ніж у вісім разів. Активно розвивали високотехнологічні галузі Фінляндія, Південна Корея, Ірландія та США.

Головний ефект економіки, заснованої на знаннях, полягає не тільки у виробництві високотехнологічної продукції, а і в її використанні в усіх

сферах економіки [12, с. 23]. В умовах економіки, заснованої на знаннях, наявність та доступність інформації та знань, а також ефективні способи їх передачі між переважно знансвоутворюючими та знанневоспоживаючими видами економічної діяльності є важливими факторами її розвитку.

Таблиця 1.1

Валовий дохід розвинутих країн світу від
високотехнологічного виробництва [16]

Країни	Роки							Темп росту 2015/ 2009, %
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
США	174 737	298 483	299 533	300 731	336 136	375 338	414 209	237,0
Австрія	2 645	3 864	3 502	3 571	3 399	3 765	4 108	155,3
Данія	2 181	3 383	3 587	3 767	3 712	3 505	3 827	175,5
Фінляндія	2 605	6 587	6 113	7 714	8 678	9 675	10 553	405,1
Франція	19 859	32 936	34 028	34 546	35 025	36 551	38 371	193,2
Німеччина	35 667	42 977	42 315	44 797	47 552	52 140	58 200	163,2
Ірландія	4 736	8 295	9 138	10 559	10 667	11 872	12 238	258,4
Італія	19 497	19 927	20 575	19 504	18 264	18 609	17 685	90,7
Нідерланди	4 131	5 098	4 731	4 073	4 236	4 242	4 180	101,2
Швеція	6 750	7 568	6 657	6 620	6 973	7 525	7 707	114,2
Великобританія	31 277	39 079	40 229	36 326	38 481	39 638	39 539	126,4
Китай	23 264	46 542	55 987	71 828	107 892	157 271	192 990	829,6
Японія	177 533	193 979	163 709	156 170	173 233	195 307	194 395	109,5
Корея	17 489	32 654	31 358	35 680	36 609	40 769	43 562	249,1
Австралія	2 086	2 039	2 283	2 479	2 576	2 536	2 602	124,7
Канада	9 629	15 476	11 365	10 517	10 845	10 929	11 378	118,2
Норвегія	1 143	1 264	1 164	1 310	1 209	1 259	1 316	115,1
Швейцарія	6 924	9 661	8 926	7 614	7 765	8 481	9 313	134,5
Загальний обсяг країн світу	631 832	883 487	854 163	872 196	969 698	1 104 604	1 201 393	190,1

При цьому можливість та здатність отримання доступу до знань визначають соціально-економічний стан і фірм, і окремих індивідуумів [17].

Створення та використання технологій як форми реалізованих знань, а також їх ефективний трансфер сприяє підвищенню конкурентоспроможності

суб'єктів різного рівня, галузей економіки, держави в цілому [12, с. 116]. Саме загострення конкуренції актуалізує інноваційність щодо продукції та послуг, а також способів їх виготовлення, тобто передбачає посилення продукування знань у цьому напрямі, їх реалізацію у сучасні технології та трансфер останніх для подальшого виробництва, тобто фактично завдяки трансферу технологій відбувається матеріалізація знань.

Світовий Центр конкурентоспроможності (World Competitiveness Center) для оцінки рівня розвитку трансферу знань і технологій використовує ряд індексів, серед яких індекс трансферу знань, на основі якого визначають активність трансферу знань між вищими навчальними закладами та компаніями. Вона властива майже всім розвинутим країнам світу, проте найбільш високою протягом 2007–2006 рр. вона була у Фінляндії [18]. Серед інших країн варто відзначити США, Ісландію, Швейцарію та Канаду, у яких середнє значення даного показника дорівнює шести, крім Ісландії, яка утримує його на рівні семи.

Держави усвідомлюють необхідність активізації трансферу знань з огляду на підвищення їх значимості у діяльності компаній і актуальності даного процесу [19]. Сучасному етапу розвитку економіки властиве поглиблення співпраці в технологічній сфері між окремими компаніями з метою підвищення ефективності їх діяльності, зменшення витрат і ризиків, про що свідчить індекс технологічного співробітництва компаній розвинутих країн світу. За даним показником у 2006 р. лідерами стали Фінляндія – 7,96 та Ісландія – 7,95 [18]. Високий рівень активності у технологічному співробітництві продемонстрували компанії Австрії (7,77), Данії (7,46), Норвегії (7,46), Швеції (7,90) та США (7,67).

Одним із факторів розвитку трансферу технологій є патентна система, яка дає змогу розкрити технічну ділову інформацію. Дані про патенти є індикаторами технологічного розвитку держав, що відображує їх винахідницьку діяльність, рівень розповсюдження знань і міжнародної інноваційної діяльності [20]. Патенти є джерелом інформації, яка

використовуються для подальшої дослідницької та інноваційної діяльності.

Останнім часом відбувається активізація використання патентної системи на міжнародному рівні. OECD розвиває систему групового патентного захисту – triadic patent families. У статистичних даних про ці патенти зазначається країна – місце проживання винахідника (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Кількість патентів, отриманих в ЕРО, JPO, USPTO
(triadic patent families) окремими країнами світу [22, 23]

Країна	Роки							Темп росту 2015/ 2020, %
	2010	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Австралія	185	398	389	397	409	425	414	224,6
Австрія	171	259	270	274	281	288	301	175,9
Бельгія	224	366	337	337	340	358	333	148,8
Канада	290	609	599	686	712	766	820	282,3
Данія	123	238	228	227	233	222	220	178,5
Фінляндія	147	358	325	254	259	268	264	179,2
Франція	1895	2277	2257	2354	2407	2440	2463	130,0
Німеччина	4094	6236	6223	6112	6176	6283	6266	153,0
Ісландія	1	10	3	8	7	5	5	420,0
Ірландія	27	42	50	46	48	51	59	221,7
Італія	643	662	693	663	703	706	716	111,4
Японія	9896	14709	13642	13922	14428	15347	15239	154,0
Корея	67	820	1027	1383	2018	2583	3158	4705,6
Нідерланди	582	1169	1409	1220	1203	1215	1184	203,5
Нова Зеландія	9	58	45	60	73	67	64	682,4
Норвегія	46	111	92	107	102	109	111	240,8
Швеція	414	605	593	662	596	606	652	157,6
Швейцарія	780	796	782	773	794	802	801	102,6
Великобританія	1441	1650	1640	1681	1637	1601	1588	110,2
США	11054	15664	15417	16020	16037	15916	16368	148,1
Всього у світі	32480	48145	47235	48495	49975	51677	52864	162,8

Згідно із даними OECD, у 2005 р. країнами світу було зареєстровано близько 53 тис. груп патентів (triadic patent families), що майже на 63 % більше ніж у 2010 р. Найактивніше працювали у цьому напрямі США та

Японія, адже на ці країни припадає у 2005 р. майже 60 % усіх зареєстрованих патентів даного типу.

Показником активізації використання патентної системи в межах країни є динаміка співвідношення резидентської та нерезидентської патентної реєстрації. У більшості розвинутих країн світу питома вага кількості патентів, виданих резидентам, переважає нерезидентську реєстрацію, що свідчить про активізацію розвитку власного людського потенціалу та поширення його використання у суспільному житті; посилену увагу в країнах до техніко-технологічних знань, а також зацікавленість у їх реалізації та подальшій трансформації у інновації; підкреслює важливість ролі інтелектуальної власності в інноваційному напрямі розвитку економіки й економічному зростанні (додаток А). Протягом 2005–2007 рр. найвищим даний показник залишався переважно в Японії, Швеції, Франції, Ірландії та становив у 2007 р. відповідно 87,9; 81,6; 80,5; 83,1 % [23].

Трансферу знань сприяє посилення інноваційної активності економічних суб'єктів. Вони впроваджують інновації, які фактично є практичним застосуванням набутих знань, а значить економічне зростання даних суб'єктів, як і розвиток економіки в цілому, залежить від бажання та здатності акумулювати знання та спрямовувати їх на реалізацію в практичній діяльності, що стимулює підвищення прибутковості. Людський капітал переноситься на вартість товару, а елементами товарності також стають ідеї, управлінські рішення [24].

Створення конкурентних переваг, що набуло нині особливого значення, пов'язане з активізацією інноваційної діяльності – коли інновації повинні впроваджуватися постійно одна за одною прискореними темпами [25].

Інноваційний фактор визначає вектор побудови економіки, заснованої на знаннях, і забезпечує структурну перебудову економіки для реалізації потенційних переваг у забезпеченні конкурентоспроможності країни.

Тенденції економічного розвитку в країнах OECD свідчать про те, що у

90-х рр. минулого століття нововведення стали основною рушійною силою економічного зростання [26].

Основними видами капіталовкладень у знання Ф. Махлуп називає діяльність у науково-дослідницькій сфері та освіті, швидкі темпи росту яких, порівняно з темпами росту валового національного продукту, здатні прискорити економічний розвиток країн [27, с. 421]. Обсяг знань і темпи їх накопичення залежать від розміру асигнувань на освіту та дослідницьку роботу [27, с. 33].

Розвиток науки – одна зі складових формування економіки, заснованої на знаннях, темпи якого повинні забезпечити проведення в країні кардинальних реформ, постійне впровадження інновацій, отже, необхідні умови для нарощування наукового потенціалу та продукування наукових знань [28, с. 373]. Такий підхід обумовлює підвищення вимог до забезпечення наукової сфери фінансуванням та інформацією. Через посилення конкурентного тиску більшість країн активізує наукові дослідження та розробки, а також збільшує їх фінансування (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Валові внутрішні витрати на дослідження та розробки в окремих країнах світу [29-33]

Країна	Роки							Темп росту 2018/ 2012, %
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Австралія	4788,9	9630,2	9608,6	11759	11751,0	-	14914,4	311,4
Австрія	2265,8	5505,0	5964,2	6522,3	7371,0	7902,7	8530,1	376,5
Канада	8644,1	19285,5	20210,5	21047,6	23058,0	23995	23781	275,1
Данія	1585,1	4254,9	4334,3	4560,5	4764,0	4986	5008,4	316,0
Фінляндія	1778,3	5140,6	5462,3	5726,2	6022,0	6370,9	6519,7	366,6
Франція	25298,9	38238,5	38985,0	40363,3	42519,0	43222	43232,8	170,9
Німеччина	38419,1	57455,4	59115,0	61711,5	66550,0	71576	71860,8	187,0
Ірландія	447	1576,0	1767,9	2015,3	2297,0	2668,3	2855,1	638,7
Італія	12737,2	17505,5	17505,5	17920,1	18098,0	-	19678,1	154,5
Японія	73167,5	112935,4	118026,3	118026,3	130745,0	-	147800,8	202,0

Корея	7325,3	24321,3	28288,3	31631,8	31959,0	-	41741,6	569,8
Нідерланди	5575,9	9069,6	9583,0	9585,2	9992,0	11113,6	10949,8	196,4
Нова Зеландія	484,7	1088,5	1088,5	1099,5	1246,0	-	1383,7	285,5
Норвегія	1340,6	2943,4	3015,9	3020,2	3686,0	3951,7	4133	308,3
Швеція	4519	10440,9	10364,0	11384,9	11803,0	12153	12076,3	267,2
Швейцарія	4478,9	6337,6	7630,2	7630,2	7584,0	-	7474,4	166,9
Велико-британія	19835,9	33231,2	32965,0	32197,2	35171,0	-	38892,8	196,1
США	161387,8	292437,4	312535,4	312535,4	343748,0	368274,9	368799	228,5

У 2008 р. порівняно з 2011 р. реальні витрати в даному напрямі зросли у кожній країні OECD, але найвищими темпами зростання відзначились Ірландія (6 разів), Корея (5,7 рази), Фінляндія (3,7 рази), Австрія та Данія (майже 3,8 та 3 рази).

Компанії розвинутих країн активно займаються прикладними науковими дослідженнями, що дає змогу запроваджувати техніко-технологічні та продуктові інновації заради зміцнення позицій на ринках і підвищення конкурентоспроможності, бо саме використання власних розробок і досліджень надає унікальності продукту або технології [34].

На нинішньому етапі розвитку економіки „...визначальним є інтелектуальний потенціал суспільства, на який вона спирається і який становить сукупність повсякденних (буденних) і спеціалізованих (наукових) знань, нагромаджених у свідомості людей і матеріалізованих в технологічних способах виробництва” [35]. Це підвищує значимість інтелекту людини, зумовлює вдосконалення процесу формування освітянського, наукового та професійного потенціалу суспільства.

Людський капітал разом зі структурним капіталом (програмне забезпечення, бази даних, організаційні механізми) вважають складовими інтелектуального капіталу [24]. Людський капітал – частина інтелектуального капіталу, носієм якого є людина, що перетворює інформацію на знання та використовує їх для здійснення економічної діяльності.

Р. Штейнер відзначав факт поступового переходу від економіки товару до економіки людських здібностей [36] П. Друкер вбачав основне досягнення ХХІ ст. у необхідності підвищення продуктивності інтелектуальної праці [37, с. 41]. Згідно з концепцією Г. Беккера, людським капіталом можна вважати сукупність знань, навичок і досвіду, а також здоров'я індивідуума, що використовуються ним для отримання доходу [38].

Як свідчать дані Світового банку, на нинішньому етапі розвитку економіки фізичний капітал формує 16 % загального обсягу багатства кожної країни, тоді як природний – 20, а людський – 64 [39]. Це підкреслює значимість знань в економічній діяльності суспільства, що разом із навичками та творчими здібностями формують людський капітал.

Основним елементом формування людського капіталу на новому етапі розвитку економіки є знання [40, с. 27]. Вони не тільки мають велику цінність і могутніші за природні ресурси, а й стали головною сировиною економічної діяльності [41, с. 78]. На думку П. Друкера, знання в нових економічних умовах є єдиним значущим ресурсом [42, с.27].

Про поступовий перехід до економіки знань свідчать структурні зрушення у сукупному капіталі країн Заходу, що почалися на початку минулого століття (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Структура сукупного капіталу західних країн [43]

Показники	Роки					
	1800	1860	1913	1950	1973	2007-2008
Фізичний капітал	78-80	77-79	67-69	52-53	43-44	31-33
Людський капітал	20-22	21-23	31-33	47-48	56-57	67-69

Економіці, заснованій на знаннях, властиве забезпечення високого рівня життя населення задля розвитку людського потенціалу, бо саме цей фактор на даному етапі економічних трансформацій сприятиме її

становленню, а отже, забезпеченню високого рівня конкурентоспроможності країни.

Для оцінки рівня розвитку людського потенціалу в Програмі розвитку ООН запропонований композитарний індекс – індекс людського розвитку (ІЛР), який характеризує тривалість життя при народженні, стан освіти та життєвий рівень (табл. 1.5).

У 2009– 2014 рр. перше місце за даним індексом посідала Норвегія, і лише у 2005 р. вона була визначена другою за рейтингом, поступившись Ісландії. Стабільно високі позиції у ньому протягом зазначеного періоду посідали Австралія, Канада, Швеція, Швейцарія, Японія, Нідерланди, Фінляндія. Практично всі ці країни, що займають високий рейтинг за індексом людського розвитку, і демонструють значні успіхи у становленні та розвитку економіки, заснованої на знаннях.

Таблиця 1.5

Рейтинг країн світу за індексом людського розвитку[44, 45, 46, 47, 59; 48, 49, 50, 51; 52]

Країна	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ісландія	7	7	2	7	2	2	1	1
Норвегія	1	1	1	1	1	1	2	2
Австралія	2	5	4	3	3	3	3	4
Канада	3	3	8	4	5	6	4	3
Ірландія	18	18	12	10	8	4	5	5
Швеція	4	2	3	2	6	5	6	7
Швейцарія	11	11	10	11	7	9	7	10
Японія	9	9	9	9	11	7	8	8
Нідерланди	8	8	5	5	12	10	9	6
Франція	13	12	17	16	16	16	10	11
Фінляндія	10	10	14	13	13	11	11	12
США	6	6	7	8	10	8	12	15
Іспанія	21	21	19	20	21	19	13	16
Данія	15	14	11	17	14	15	14	13
Австрія	16	15	16	14	17	14	15	14
Великобританія	14	13	13	12	15	18	16	21
Бельгія	5	4	6	6	9	13	17	17

Люксембург	12	16	15	15	4	12	18	9
Нова Зеландія	19	19	20	18	19	20	19	20
Італія	20	20	21	21	18	17	20	19
Китай	24	23	26	23	22	22	21	22
Німеччина	17	17	18	19	20	21	22	23

1.3. Вплив освіти на економічні процеси в державі та світі

Особливу роль у процесі переходу до економіки, заснованої на знаннях, відіграє освіта, рівень розвитку якої впливає на формування людського потенціалу, від якого залежить рівень знань, що є основою економіки нового типу. Оскільки економіка, заснована на знаннях, обумовлює виникнення нових сфер діяльності та активізує НДДР, то це потребує підготовки відповідних фахівців освітніми установами.

Високотехнологічні галузі використовують значні обсяги знань і потребують потужного людського капіталу, тобто високоосвічених і висококваліфікованих працівників [17]. Це обумовлює усвідомлення нової сутності освіти як основної галузі формування такого капіталу, завдання якої полягає у підготовці висококваліфікованих фахівців і налагодженні процесу поновлення їх знань протягом усього життя на основі визначення найбільш перспективних напрямів для забезпечення якості людського капіталу, а це потребує збільшення обсягів фінансування в освіту населення.

Найбільше вкладає у освіту Корея – за винятком 2009 р. обсяг витрат, що спрямовується на освіту, перевищує 7 % ВВП. Майже щорічно більше ніж 7 % від ВВП фінансується освіта у Данії та США. Зменшення фінансування освіти в деяких країнах, як свідчать дані цієї таблиці, пов'язані практично у всіх зі зростанням більш швидкими темпами їх ВВП [53]. Враховуючи даний аспект, можна зробити висновки про посилення уваги в розвинених країнах до освітянських процесів, де освіта фінансується переважно державою.

Отже, освіта формує знаннєвий фонд людини, сприяє накопиченню спеціальних навичок і досвіду у вирішенні певних завдань. На сучасному етапі розвитку економіки значення і роль освіти дещо трансформуються, оскільки прискорені темпи оновлення структури, технології, організації виробництва та споживання, а також глобалізаційні процеси вимагають не тільки якісно нового рівня освіти, а й постійного оновлення знань через навчання протягом усього життя [12, с. 217]. Це обумовлюється також значним їх обсягом і зростанням інформаційних потоків, що сприяють зниженню актуальності деякого обсягу знань через появу нової інформації.

Світовою спільнотою все активніше визнається необхідність здійснення інвестицій у знання – витрат на наукові дослідження та розробки, вищу освіту та програмне забезпечення, які вважають основою інновацій та технологічного прогресу. У 2013 р. інвестиції у знання становили у середньому 4,1 % ВВП для країн-членів OECD [54].

Проведене дослідження сучасних тенденцій розвитку світової економіки показало, що переважна більшість розвинутих країн активно включились у процес становлення і розвитку економіки, заснованої на знаннях, про що свідчить, зокрема, зростання інноваційної активності економічних суб'єктів, розвиток високотехнологічних видів економічної діяльності, зростання валового доходу від високотехнологічної продукції. Активно відбувається процес трансферу технологій, зокрема завдяки патентній системі й укріпленню зв'язку між компаніями та вищими навчальними закладами. Інвестиції у наукові дослідження та розробки – це індикатор прагнень країн до досягнення високого рівня наукового та технологічного розвитку, покращення економічного клімату, розвитку знаннєвомістких галузей. Зазначені процеси зумовлюють потребу в акумуляції знань і постійному зростанні їх обсягу, що пояснює домінування людського капіталу в економіці, заснованій на знаннях. За таких умов виникає потреба у дієвому механізмі їх виробництва, що може бути забезпечене високим рівнем розвитку освіти і науки, фінансуванню яких у

розвинутих країнах приділяється значна увага, але лише фінансовий аспект не вирішує успіх цього процесу. Генерація, накопичення, а у подальшому і процес матеріалізації знань потребують відповідного інформаційного забезпечення.

Трансформація економіки України в економіку, засновану на знаннях, – це нагальне питання, вирішення якого забезпечить її конкурентоспроможність. Оцінимо наскільки вітчизняній економіці на сучасному етапі властиві основні характерні ознаки економіки, заснованої на знаннях.

Якщо у розвинутих країнах світу трансформаційні процеси щодо становлення економіки, заснованої на знаннях, домінують, то в Україні їх необхідно активізувати. Для подолання відставання України від розвинутих країн у цьому напрямі й підвищення конкурентоспроможності першочерговим і невідкладним є розвиток людського потенціалу й інформаційно-комунікаційної сфери як взаємопов'язаних і найбільш впливових факторів на сучасному етапі, отже виникає потреба у дослідженні умов для їх розвитку, однією з яких є вдосконалення інформаційного забезпечення і становлення інформаційного ринку.

Висновки до 1 розділу

1. Інноваційній економіці властива постійна розробка та впровадження інновацій, основою для яких є інформаційні ресурси, продукти, послуги, технології та комунікації [3]. Процес активізації інноваційної діяльності повинен мати тенденцію до зростання з метою забезпечення прискорення використання в матеріальному виробництві отриманих знань.

2. Розвиток науки – одна зі складових формування економіки, заснованої на знаннях, темпи якого повинні забезпечити проведення в країні кардинальних реформ, постійне впровадження інновацій, отже, необхідні умови для нарощування наукового потенціалу та продукування наукових знань [28, с. 373]. Такий підхід обумовлює підвищення вимог до забезпечення наукової сфери фінансуванням та інформацією. Через посилення конкурентного тиску більшість країн активізує наукові дослідження та розробки, а також збільшує їх фінансування.

3. Проведене дослідження сучасних тенденцій розвитку світової економіки показало, що переважна більшість розвинутих країн активно включились у процес становлення і розвитку економіки, заснованої на знаннях, про що свідчить, зокрема, зростання інноваційної активності економічних суб'єктів, розвиток високотехнологічних видів економічної діяльності, зростання валового доходу від високотехнологічної продукції. Активно відбувається процес трансферу технологій, зокрема завдяки патентній системі й укріпленню зв'язку між компаніями та вищими навчальними закладами. Інвестиції у наукові дослідження та розробки – це індикатор прагнень країн до досягнення високого рівня наукового та технологічного розвитку, покращення економічного клімату, розвитку знаннєвомістких галузей.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗНАННЕВОЇ ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ

2.1. Формування та розвиток економіки заснованої на знаннях

Основною теоретичною базою процесу економічного зростання для розвинутих країн нині є концепція економіки, заснованої на знаннях [80]. Внаслідок цього трансформаційні процеси в економіці все активніше відбуваються практично в кожній з них, тож Україна повинна це враховувати при визначенні стратегічних цілей.

Особливості економіки, заснованої на знаннях, змінюють підходи до оцінки ролі знань й інформації у суспільстві, а й відповідно й до його інформатизації. Такими особливостями є: активна генерація людиною знань внаслідок переосмислення інформації, яка виступає їх основним ресурсом; перетворення знань та інформації на фундамент економічних процесів; зміна структури економіки на користь знаннєвомістких галузей; активізація трансферу знань; прискорення процесу оновлення знань та їх інтенсивне масове використання знань для соціально-економічного розвитку; інтелектуалізація всіх сфер діяльності суспільства, зокрема економіки; інтелектуалізація праці, коли у загальній чисельності працюючих переважає кількість осіб, зайнятих інтелектуальною працею; посилення залежності від людського капіталу; високий рівень інтелекту людини та її всебічна розвиненість; розвиток соціального капіталу; посилення творчого характеру праці [81]; посилення ролі освіти; підвищення вимог до освіти, професійної підготовки та майстерності, що зумовлює зростання освітнього рівня, вдосконалення професійного навчання; зростання потреб у фахівцях з технічних наук; активізація змін в освіті, зокрема запровадження нових форм навчання та надання нових видів освітніх послуг з урахуванням концепції

безперервного навчання; зростання потреби у висококваліфікованих працівниках, активний процес підвищення кваліфікації персоналу; інтеграція процесів освіти, науки, виробництва; зростання значення науки як фундаментальної, так і прикладної; активізація впровадження результатів наукових досліджень; зростання наукомісткості технологій; розвиток інноваційної діяльності та систематичність інновацій; інноваційність стає результатом використання комплексу знань з різних сфер діяльності людини; скорочення періоду часу між науковим відкриттям та його використанням (упровадженням) [82]; загострення та посилення залежності економіки від рівня життєдіяльності суспільства; активізація зростання інформаційних потоків.

Формування та розвиток економіки, заснованої на знаннях, передбачає поєднання теорії пізнання з практичними заходами щодо організації використання знань з метою отримання нових знань. Наразі в менеджменті К. Вігом вводиться поняття „управління знаннями” як їх систематичне формування, оновлення та використання [83].

Ефективність управління знаннями безпосередньо залежить від ступеня використання інформаційних технологій [84]. У суспільстві, що базується на знаннях, інформація, інформаційні технології, ефективне управління знаннями є рушійною силою економічного розвитку [85, с. 95].

Знаннями вважається певна форма соціальної та індивідуальної пам'яті, що є результатом структурування та осмислення об'єкта в процесі його пізнання [86]. Даний процес є фактично перетворенням інформації на знання. Знання, як зазначає академік В. М. Геєць, мають інформаційний вимір, тобто основою їх є інформація та процес її розповсюдження [12, с. 302]. Згідно з твердженням П. Друкера, знання – це здатність людини застосовувати інформацію до конкретної роботи [87, с. 117].

Основним ресурсом для економіки поступово стають інформація і знання, але ж самі по собі, вони не забезпечать бажаних результатів, яких би обсягів не досягали. Інформація приносить користь, коли перетворюється у

знання, що повинні мати своє матеріальне втілення. Відсутність знань або недостатній їх обсяг є суттєвою перешкодою на шляху нинішніх трансформаційних процесів економіки та суспільства, для успішної реалізації яких потрібне якісне забезпечення інформацією, яка б ще безпосередньо їх активізувало.

Інформація в більшості літературних джерел розглядається як важливий фактор розвитку суспільства, але її місце та роль в економічній діяльності людини трактується неоднозначно. Згідно із Законом України „Про інформацію”, вона являє собою документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві [88]. Існує думка, що інформація – це форма знань, яка забезпечує їх поширення [89, с. 170]. Вона визначається і як наукове поняття, суть якого полягає в обміні повідомленнями між людьми, людиною та технікою, між технічними засобами [90, с. 215]. Інформація – це те, що змінює повноту знань про об’єкт чи систему [91, с. 54]. Інформація – це дані, відомості, тобто все, що допомагає управлінню [92]. Сумнівною є пропозиція розглядати як дві окремі категорії „інформація” та „дані”. Інформація при цьому трактується як зв’язний структурований набір узагальнених даних, що представлені в контексті їх подальшого використання безвідносно до конкретного суб’єкта. Дані розглядаються як неструктурований набір об’єктивних відомостей поза контекстом і інтерпретацією певним суб’єктом [93]. Фактично ж вони є інформацією, що не пройшла процесу додаткової обробки (структуризації) за певними критеріями. Інформація – це відомості (дані), що мають змістовий характер, виступають результатом інтелектуальної діяльності людей, мають певну цінність для конкретного споживача через сприяння зниженню невизначеності при прийнятті рішень [94]. Подібне визначення суттєво звужує значення і роль інформації у суспільному житті та може розглядатися тільки як характеристика однієї з її властивостей.

Через результативність впливу інформації на зміну ступеня невизначеності трактується сутність даного поняття й іншими дослідниками,

що розглядають її як відомості, повідомлення та сигнали, які у будь-який спосіб (прямо або опосередковано) передаються від одного суб'єкта до іншого саме з цією метою [95, с. 27]. Інформація – атрибут об'єкта або явища, що після обробки людиною або комп'ютером набирає форми числа або тексту. Вона є невіддільною від людської свідомості, виробляється і споживається людиною та після засвоєння нею стає знанням [9]. Інформація – це відомості про явища, факти, події, що передаються у часі та просторі, використовуються з метою збереження наявних і отримання нових знань [96]. Визначають інформацію і як „...зміст повідомлення про сукупність явищ і подій, що представляють інтерес для зацікавлених осіб та організацій, підлягають реєстрації та обробці” [97, с. 8]. Хоча достатньо сумнівною є асоціація сутності інформації з необхідністю її реєстрації.

Відповідно інформаційним потребам суспільства можна виділити такі види інформації: економічна (фінансова, ринкова (маркетингова, комерційна)); соціальна (розважальна, довідкова, реклама); наукова; технічна; технологічна; політична; правова; статистична; демографічна; екологічна.

Стосовно економіки інформацію доцільно вважати специфічним ресурсом, результат використання якого залежить не від обсягу спожитої інформації, а від її поєднання з людським капіталом для отримання знань і забезпечення можливої їх матеріалізації у подальшому [3]. Вона – якісно-змістове наповнення будь-якого продукту, в тому числі й інформаційного. Інформація – невичерпний резерв підвищення продуктивності праці та зниження собівартості, важіль пізнання природи та переходу на новий рівень розвитку продуктивних сил з метою забезпечення добробуту людства [12, с. 502].

Інформаційні ресурси практично визначають науково-технічний і соціально-економічний статус країни [98]. Інформація вже нині є особливим фактором підвищення стійкості розвитку суспільства, вплив якого буде з часом посилюватися [99]. Інформація є предметом праці з огляду на

трактування цього поняття в економічній теорії. Предметом праці є те, на що спрямована діяльність людини, а засоби праці – це знаряддя, за допомогою яких обробляються предмети праці [100, с. 33]. В економіці, заснованій на знаннях, людина використовує свій власний інтелект (як засіб праці) та технічні засоби (як засоби праці) для перетворення інформації (як предмета праці) в знання, а у подальшому, зокрема в інновації.

Інформація – це основа та рушійна сила всіх трансформаційних процесів суспільства, особливий продукт його діяльності, результатом використання якого є збільшення обсягу цього продукту завдяки процесу конструкційного перетворення, що може бути визначений так: інформація – знання – інформація.

Отже, у нових умовах інформація посідає особливе місце, оскільки є джерелом знань, які забезпечують регулювання економічної діяльності людини. У Законі України „Про науково-технічну інформацію” так і зазначається: „...науково-технічна інформація є суспільним надбанням, необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності, зокрема наукової та технічної творчості” [101].

Знання, в свою чергу, є джерелом інформації як ресурсу для інформаційної діяльності. Саме їх переважне використання, а не матеріальних ресурсів властиве економіці, заснованій на знаннях. Матеріальні блага зникають при споживанні, натомість інформація та знання в цьому процесі поширюються. При передачі сама людина їх не втрачає – вони стають надбанням багатьох людей [81].

Залежно від ступеня використання інформації і знань формується тенденція перерозподілу країн, згідно якої найбільш активні в цьому напрямі держави стають лідерами в розвитку економічних і соціальних процесів. За даних умов набуває гостроти потреба концентрації інтелектуального, зокрема людського капіталу, який утворюється кумулятивно та поступово використовується в процесі діяльності економічними суб'єктами. Одним із принципів забезпечення такої концентрації на етапі модернізації економіки є

„взаємозв’язування інтелектуалізації та інформатизації” [35]. Доцільно при цьому використати досвід розвинутих країн, які визначили інформатизацію як шлях становлення нової економіки, пов’язаної з використанням інформації та знань, що підвищують ефективність функціонування традиційних факторів виробництва [81].

Згідно Закону України „Про Національну програму інформатизації” „...інформатизація – сукупність взаємопов’язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки...” [102, с. 181]. Створення інформаційних ресурсів і забезпечення ефективного доступу до них є пріоритетними цілями в процесах інформатизації [103]. Отже, інформатизація – це сукупність процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб, зокрема, на основі накопичення та використання інформаційних ресурсів й інформаційних технологій із застосуванням комп’ютерно-комунікаційної техніки.

„Інформаційна потреба – необхідність отримання інформації, яка відповідає характеру виконуваних дій або роботи” [104, с. 16]. Таким чином, задоволення інформаційних потреб відбувається завдяки отриманню інформації.

Отримання інформації – це результат інформаційного забезпечення як процесу надання інформації відповідно до інформаційних потреб, що здійснюється завдяки сформованому інформаційному фонду (інформаційному забезпеченню як ресурсу). Отже, для отримання інформації, тобто задоволення інформаційних потреб, необхідно на основі відповідної інформаційної технології організувати процес інформаційного забезпечення та сформувати інформаційний фонд.

Інформаційне забезпечення – це створення умов для задоволення потреб у інформації на основі використання сукупності методів і засобів отримання, обробки, зберігання та використання інформації [105]. А головна мета інформатизації – створення умов для забезпечення громадян і суспільства інформацією (інформаційного забезпечення) шляхом широкого використання інформаційних технологій [102]. Отже, однією з умов задоволення інформаційних потреб є організація інформаційного забезпечення на основі відповідної інформаційної технології. Це передбачає розробку організаційних і організаційно-виробничих процесів для формування інформаційного фонду (сукупності інформаційних одиниць), а також організацію процесу надання його інформаційних одиниць споживачам.

Якщо побудувати дерево цілей інформатизації, то її перший рівень – головна мета – забезпечення необхідного рівня інформованості населення (повнота, точність, достовірність інформації та своєчасність її отримання), і другий рівень – складові генеральної мети, тобто інформаційне забезпечення всіх видів діяльності людини, основою якого є інформаційний фонд, а також сукупність методів і засобів організації, підтримки, використання такого фонду [106].

В умовах економіки, заснованої на знаннях, інформація стає життєво необхідним, ключовим ресурсом інтелектуалізації суспільства, зокрема економіки. Це загострює потребу не стільки в кількості, скільки в якості інформації та процесу забезпечення нею як економічних суб'єктів, так і суспільства в цілому. Змінюється значимість окремих видів інформації, а головне, змістове та якісне наповнення інформаційних одиниць.

Отже, у суспільстві, зокрема в економіці, процеси, пов'язані з інформацією й інформаційним забезпеченням, набувають певних змін (табл. 2.1).

Особливості сучасного етапу економічного розвитку й
економіки, заснованої на знаннях

Ознаки	Сучасний етап розвитку економіки	Економіка, заснована на знаннях
Роль інформації	Допоміжна, відсутність усвідомлення її значення в економічному зростанні	Головна, визнання інформації ключовим ресурсом економічного зростання
Види інформації	Акцент на забезпечення економічною та соціальною (розважальною, рекламою) інформацією	Зміна структури інформації: зміщення акценту на забезпечення науковою, технічною та технологічною інформацією
Характер інформаційних потреб	Стосуються окремих сфер діяльності суспільства (економіки, соціальної сфери)	Потреба в інформації стосовно всіх сфер діяльності суспільства
Особливості інформатизації	Розвиток програмно-технічної складової	Розвиток програмно-технічної та інтелектуальної складових
	Низький рівень організації інформаційного забезпечення.	Високий рівень організації інформаційного забезпечення завдяки наданню достовірної пертинентної інформації
	Забезпечення економічною інформацією переважно економічних суб'єктів, розважальна та рекламна інформація для населення	Високий рівень поінформованості суспільства загалом стосовно всіх сфер його життєдіяльності
	Низька забезпеченість економічних суб'єктів і населення комп'ютерною технікою	Високий рівень забезпеченості економічних суб'єктів і населення комп'ютерною технікою
	Обмежений доступ економічних суб'єктів і населення до Інтернету	Широкий доступ економічних суб'єктів і населення до Інтернету
	Недостатність використання інформаційних технологій	Інформаційні технології – основа економіки, заснованої на знаннях

Більшість дослідників розглядають проблему впорядкування інформаційних потоків у межах економічних суб'єктів, тобто внутрішньої інформації та тієї, яка надійшла зовні, для забезпечення прийняття рішень, тому частіше інформаційне забезпечення розглядається як підсистема інформаційної системи економічних суб'єктів.

2.2. Дослідження сутності поняття інформаційного забезпечення в економіці

Інформаційне забезпечення є однією із складових автоматизованих інформаційних систем нарівні з технічним, програмним, лінгвістичним і іншими видами забезпечення. У цьому випадку інформаційне забезпечення – це інформація, що вноситься до системи [108, с. 363]. Інформаційне забезпечення – це інформація, що міститься у базах даних інформаційних систем і необхідна для управління економічними процесами, або створення інформаційних умов функціонування системи управління, тобто забезпечення її інформацією, а саме засобами пошуку, накопичення, зберігання, обробки, передачі інформації, організації банків даних [112, с. 157]. Інформаційним забезпеченням вважають також сукупність „...методів і засобів розміщення та організації інформації, які охоплюють системи класифікації та кодування, уніфіковані системи документації, реалізації документообігу і форм документів, методи створення внутрішньо- машинної інформаційної бази інформаційної системи” [113, с. 110]. Існує думка, що інформаційне забезпечення – це тільки інформація, яка зберігається у базах даних інформаційних систем [114, с. 698]. Інформаційним забезпеченням вважають сукупність реалізованих рішень стосовно обсягу, розміщення та форм організації інформації, що циркулює у системі та включає нормативно-довідкову інформацію, класифікатори інформації і уніфіковані документи [4, с. 193]. Деякими дослідниками уточнюється, що до інформаційного забезпечення належать інформаційні ресурси як предмет праці й інформація як продукт праці, а також засоби та методи ведення інформаційної бази – об’єкта управління, а саме: методи класифікації і кодування інформації, способи організації нормативно-довідкової інформації, побудови та ведення інформаційної бази [115, с. 141]. Інформаційне забезпечення – це сукупність уніфікованих форм первинних документів, систем класифікації і кодування, а також файли даних, що зберігаються у базі даних і використовуються для автоматизованого вирішення функціональних завдань [106]. Інформаційним забезпеченням вважаються інформаційні масиви (документи, запити,

метадані), а також засоби та заходи для їх опису, побудови та класифікації [17].

Інформаційне забезпечення економіки пропонується розглядати як:

- 1) інформацію, що необхідна для певного виду діяльності або потрібна організаційно-правовій структурі та знаходиться поза її межами;
- 2) інформацію для управління діяльністю підприємства в цілому;
- 3) інформацію, що необхідна для виконання виробничих функцій підприємства [18, с. 19].

Поняття „забезпечення” взагалі визначається як дія із значенням забезпечити (поставляти щось у достатній кількості), задовольняти або як те, чим забезпечують (матеріальні цінності, кошти) [10, с. 424; 12, с. 309].

Зважаючи на подвійне тлумачення поняття „забезпечення”, „інформаційне забезпечення” розглядається у двох аспектах:

1) інформаційне забезпечення – процес організації забезпечення інформацією, що передбачає організацію її доставки та створення умов для доступу до неї з метою задоволення інформаційних потреб, зокрема економічних суб’єктів й окремих осіб;

2) інформаційне забезпечення – документовані відомості (документи), які в результаті відбору та процесу підготовки утворюють фонд, що використовується для задоволення інформаційних потреб споживачів (економічних суб’єктів, окремих осіб), наслідком якого, зокрема, є генерація знань, що стають джерелом економічного зростання. У цьому аспекті інформаційне забезпечення розглядається як ресурс або його змістова складова.

На необхідності забезпечення суб’єктів, зокрема наукової сфери, зовнішньою інформацією наголошував і В. М. Глушков. На його думку, дослідники повинні мати доступ до потужних банків даних науково-технічної інформації, що постійно поповнюються, а також до банків даних, які містять інформацію про невирішені проблеми, на основі використання мережі електронно-обчислювальних машин. Він вважав, що така організація

інформаційного забезпечення не тільки сприяла б взаємозв'язку між різними напрямками наукової діяльності, а й полегшила впровадження результатів досліджень у практику [108, с. 345]. Фактично вже тоді йшлося про трансфер знань.

В. М. Глушков розглядав перш за все проблему інформаційного забезпечення наукової діяльності суспільства тому, що в умовах централізованої планової економіки лише вона так гостро потребувала великого обсягу зовнішньої різнобічної інформації для свого існування. Для економічних суб'єктів, що отримували централізовано планові завдання, нормативну документацію, проблема забезпечення зовнішніми потоками інформації практично не стояла.

Актуальність і необхідність вирішення проблеми забезпечення підприємств зовнішньою інформацією підкреслювалась В. М. Глушковым при розробці інформаційних технологій, зокрема автоматизації проектно-конструкторських робіт. Він пропонував створювати централізовані банки даних, зокрема стосовно матеріалів, комплектуючих деталей, обладнання, які б поповнювалися вітчизняними розробниками та доступними зарубіжними матеріалами, а також забезпечувати доступ до них [108, с. 363].

Отже, проблема забезпечення економічних суб'єктів зовнішньою інформацією була і залишається актуальною. Децентралізація економіки та ринкові засади вимагають інших підходів до її вирішення, зокрема щодо можливості та доцільності створення лише централізованих депозитаріїв. Інформаційне забезпечення повинно бути організоване так, щоб інформація, яка відображує мінливе зовнішнє середовище, в результаті її використання економічними суб'єктами як ресурсу сприяла б ефективності їх діяльності.

Зовнішні інформаційні потоки, що використовуються для забезпечення економічних суб'єктів, можуть бути представлені у друкованій (позамашинній) або електронній (машинній) формі. Остання найбільше відповідає вимогам сучасного розвитку суспільства та, завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій і відповідного

комп'ютерно-комунікаційного обладнання, забезпечує високий рівень ефективності інформаційного забезпечення. Тому у дослідженні увага акцентується переважно на його електронній формі, до основних переваг якої відноситься швидкість оновлення, доставки та пошуку інформації.

В „Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки”, що затверджені Законом України № 537-V від 9.01.2007 р., визначаються завдання щодо „створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів” і розвитку „загальнодоступної інформаційної інфраструктури” [12]. Інформаційне забезпечення за рахунок електронного поширення інформації дає можливість реалізувати світову інтеграцію людського інтелекту [91].

Для економіки, заснованої на знаннях, характерне посилення ролі людського капіталу, підґрунтям формування якого є інформація, а процес його зростання залежить від наявного обсягу знань, володарем яких є людина, та інформаційного потоку (рис. 2.1).

Інтелектуалізація економіки зумовлює розвиток галузей і напрямів діяльності, що потребують переважно висококваліфікованих фахівців, а не значних капітальних вкладень. Ступінь їх кваліфікованості залежить від рівня набутих знань як результату поєднання освіти та досвіду, базою для яких є інформація, їх основний утворюючий ресурс, що трансформується самою людиною у знання, які можуть знову у вигляді інформації передаватись іншим людям або відразу матеріалізуватися. Управлінські рішення, навіть за наявності відповідних програмних продуктів, приймаються людиною на базі теоретичних знань і практичного досвіду, що становить її знаннєвий фонд. Емпіричний характер будь-яких висновків і рішень зумовлює постійне поповнення та оновлення знань на основі переробки інформаційного потоку.

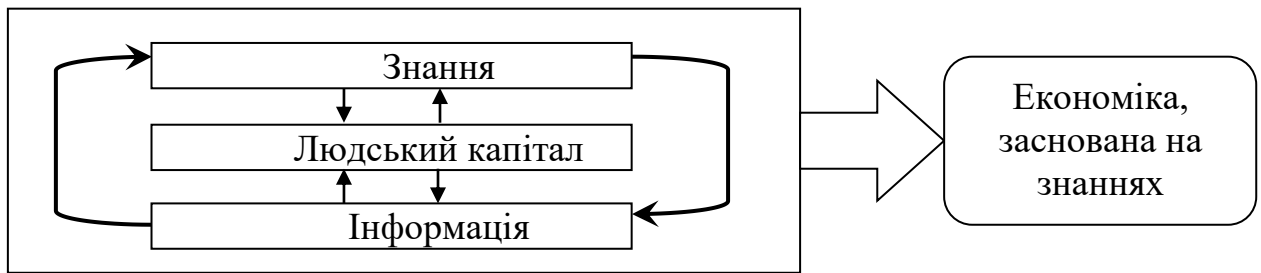

Рис. 2.1. Взаємозв'язок нематеріальних елементів економіки, заснованої на знаннях

Інформація – не тільки підґрунття генерації знань, вона безпосередньо впливає на даний процес через зростання інформаційних потоків, появу нової інформації, що призводить до необхідності її усвідомлення людиною та формування нових знань, тому існує твердження про необхідність навчання протягом життя в умовах економіки, заснованої на знаннях, а одним із основних факторів її формування та розвитку є освіта.

Загострення потреби у висококваліфікованих працівниках, значному збільшенні людського капіталу, забезпеченні можливості навчання протягом усього життя і розвитку здібностей зумовлює певні зміни у освітянському процесі, що потребує постійної спеціальної інформаційної підтримки, тобто інформаційного забезпечення. Крім того, активізація освітянських процесів у напрямі формування знань про роботу з інформаційними потоками й інформаційно-комунікаційними засобами, тобто інформаційної культури, також потребує забезпечення відповідною інформаційною складовою.

Особлива потреба у забезпеченні інформацією виникає в процесі створення нових знань, що здійснюється переважно у сфері науки, науково-дослідними організаціями та підрозділами підприємств. Успішний розвиток економіки залежить від того, наскільки ефективно організовані наукові дослідження та розробки, акумульовані необхідні ресурси. Інформація стає головною складовою даного процесу, що потребує відповідного рівня інформаційного забезпечення.

Запорукою успіху при побудові економіки, заснованої на знаннях, є не тільки наявність відповідного обсягу знань, а й уміння реалізувати їх у національному господарстві як інновації, підґрунтям яких і є інформація та знання. Здійснення інноваційної діяльності, як і наукової, посилює вимоги до освітнього рівня, що обумовлює широке використання інформації для формування професійних знань і постійного їх оновлення, які в подальшому будуть слугувати інформаційним джерелом продукування нових знань, що збільшує обсяг і напрями інформаційних потоків, потребує підвищення ефективності процесу інформаційного забезпечення.

На сучасному етапі розвитку економіки акумуляція знань необхідна не тільки для генерації нових ідей, розробок інноваційних проектів, здійснення відкриттів, розробки нових технологій в теоретичному плані [23]. Їх упровадження, тобто реалізація (створення нового продукту, використання технології) залежить від досвіду людини, тобто від обсягу знань, якими вона володіє внаслідок переробки відповідної інформації.

Одним із найважливіших факторів, що може стримувати інноваційний процес, є інформаційній, а саме нестача інформації, зокрема про нововведення та ринки збуту, можливості кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями [57, с. 133]. Це відбувається через недостатній рівень організації забезпечення інформацією.

Особливу увагу вчені пропонують приділити „створенню дієздатної системи управління науково-технологічним та інноваційним розвитком діяльності на галузевому та регіональному рівнях” [28, с. 375]. Це посилює необхідність інформаційного забезпечення економічних процесів на мезорівні та дає підстави розглядати як його основу кластерну модель економіки.

Отже, на нинішньому етапі розвитку економіки посилення конкурентоспроможності на основі активізації інноваційної діяльності та трансферу знань набуває особливої актуальності та пріоритетності, зумовлює використання значних інформаційних масивів, вдосконалення

інформаційного забезпечення та розвитку інформаційного ринку.

За умови переходу до економіки, заснованої на знаннях, особливе значення приділяється інтеграційним процесам освіти, науки та виробництва, що потребує системного та конкретного забезпечення законодавчою та методичною базою [12, с. 285]. Крім цього, висуваються додаткові вимоги до інформаційних взаємовідносин економічних суб'єктів даних сфер.

Актуальність інформаційної складової та її розвитку посилюється зі зростанням наукомісткості технологій виробничого процесу, трансформацією організаційних аспектів праці і управління нею, активізацією впровадження результатів наукових досліджень у матеріальне виробництво, усвідомленням значення аналізу організаційного середовища діяльності економічних суб'єктів для формування їх стратегічних перспектив.

Інформаційна аналітика сприяє створенню технології оптимального управління та є складовою внутрішнього інформаційно-аналітичного контуру, але в сучасних умовах існування суспільства вирішальною стає функція створення нових знань на основі інформації зовнішнього інформаційно-аналітичного контуру [24]. Це дає підстави відзначати необхідність інформаційного забезпечення економічних суб'єктів на мезо- та макрорівнях.

Будь-який суб'єкт (людина, підприємство, країна) не може існувати тільки за рахунок внутрішньої інформації. Становлення економіки, заснованої на знаннях, глобалізаційні процеси та загострення конкуренції лише посилюють необхідність розширення зовнішніх інформаційних потоків, що стають потужнішими, а й особливої уваги потребує своєчасність отримання необхідної інформації. Її відсутність може призводити до помилкових рішень і додаткових витрат.

Інтенсивність і різноплановість інформаційних потоків прискорює розповсюдження знань, які використовуються в різних галузях діяльності людини [25, с. 39]. Ускладнення економічних процесів потребує значно

більшого їх обсягу, який повинен кумулятивно формуватися кожним економічним суб'єктом, що прагне створити комплекс конкурентних переваг. У цьому аспекті він потребує не стільки інформації, скільки прагне отримати максимум знань унаслідок її використання. Але стає очевидним, що ступінь економічного розвитку суспільства, його інтеграція до світової економічної системи, залежить не тільки від кількості, а й від якості й ефективності інформації, якісного рівня організації інформаційних потоків, що забезпечить своєчасність її надходження.

Серед параметрів якості інформації відзначається достовірність, об'єктивність, однозначність, порядок (кількість ланок між першоджерелом і споживачем), повнота, релевантність [26]. Зокрема, від достовірності та повноти отриманої інформації залежить ефективність діяльності суб'єктів, їх можливості щодо оцінки наявних на ринку технологій, обладнання, матеріалів, фахівців, а також структури та динаміки попиту.

Крім названих параметрів, пропонується враховувати ще й такі: порівнянність, своєчасність, регулярність отримання, ціннісність, підготовленість до застосування [27]. З названих вимог (критеріїв) безпосередньо до інформації можна віднести порівнянність та ціннісність, решта характеризують якість організації процесу її надання.

Процес опрацювання інформації як основного виду ресурсу в новій економіці вважають головним видом діяльності [28, с. 157]. Ефективна інформація сприяє скороченню такого процесу, прискоренню генерації знань і їх використання.

Оскільки інформація є основою для здійснення наукової, дослідницької, освітянської діяльності, що реалізують сутність економіки нового типу, то її можна розглядати як базову складову економіки, заснованої на знаннях, інформаційну основу економічних трансформацій, що використовується людиною для генерації знань (рис. 2.2).

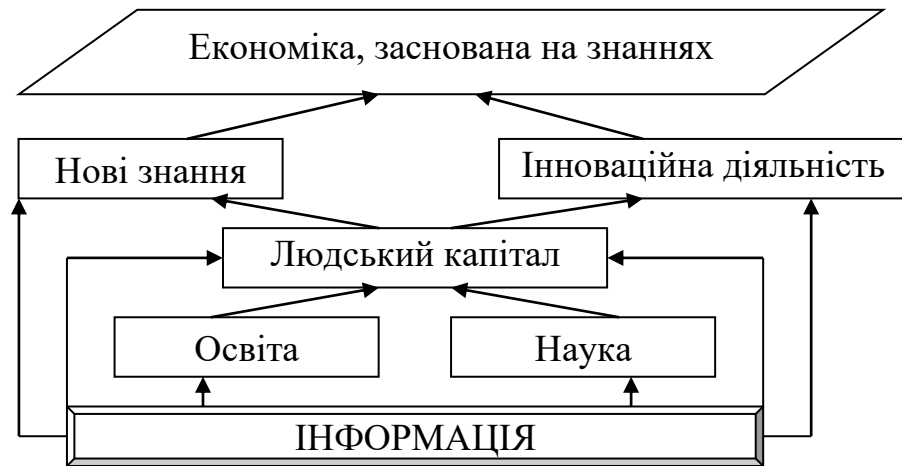

Рис. 2.2. Інформаційна основа економічних трансформацій

Знання за нових економічних умов можна вважати єдиним значущим ресурсом [42]. Нові товари, матеріали, методи виробництва, ринки є результатом знань і їх нових комбінацій [29]. Це підкреслює значення інформації як основи для генерації знань і актуалізує проблему інформаційного забезпечення.

Особлива увага повинна приділятися інформації про результати фундаментальних і прикладних досліджень для забезпечення нею економічних суб'єктів, а також створення відповідних „інформаційних умов” для їх проведення. Крім того, надаватися інформація про результати, що були отримані після практичного застосування знань. Необхідне зосередження уваги на інформації про науково-дослідну роботу вищих навчальних закладів з метою застосування її у процесі підготовки майбутніх фахівців, а також використання науково-дослідного надбання даних закладів для інформування наукових організацій і інших економічних суб'єктів. Інформаційне забезпечення має бути організоване таким чином, щоб здійснювався обмін інформацією між науковими організаціями. Зазначені заходи повинні сприяти трансферу знань, що особливо актуально на новому етапі економічного розвитку.

Інформаційне забезпечення має суттєве значення для загальнодержавних управлінських процесів, узгодженості дій органів

державної влади всіх рівнів на основі достовірної оперативно отриманої інформації.

Не можна не погодитись із відзначенням важливості інформаційної сфери для конкурентоспроможності України, а також із тим, що „...інформаційні технології, телекомунікації, освоєння інновацій дають можливість отримання колосальних прибутків і виходу на нові ринки не в останню чергу за рахунок безперешкодного обміну інформацією і можливості заробляти завдяки цьому значні кошти в будь-якому місці земної кулі” [30, с. 82].

Сучасні інформаційні технології, що охоплюють процес нагромадження знань, є основою економіки нового типу [85, с. 31]. Вони дають можливість ефективно використовувати наявні обмежені ресурси, в тому числі й інформаційні, які мають суттєве значення для забезпечення конкурентних переваг, швидкого переміщення (поширення) інформації незалежно від відстані, що забезпечує створення глобального інформаційного простору.

Інформаційні технології активно використовуються у більшості процесів, які здійснюються економічними суб'єктами. Інформатизація напрямів їх діяльності зумовлює необхідність розробки інформаційної стратегії, яка визначає послідовність і логіку дій у процесі пошуку відповідних технологій для забезпечення конкурентних переваг, що призводить до оновлення управлінських технологій та сприяє ефективності діяльності економічних суб'єктів [31]. Досягнення конкурентних переваг усе частіше відбувається не за рахунок факторних витрат, а завдяки впровадженню нової техніки та технології, в тому числі й інформаційної [32]. Важливим є забезпечення економічних суб'єктів інформаційними системами, вибір яких повинен бути відображений в інформаційній стратегії підприємства.

Інформаційна сфера перетворюється на пріоритетну в економіці, заснованій на знаннях, та фактично стає основою всіх напрямів діяльності,

адже вона виконує найважливішу функцію – інформаційне забезпечення усіх сфер суспільного життя для сприяння економічному розвитку країн.

Отже, інформаційне забезпечення економіки, заснованої на знаннях, – це інформаційний комплекс тематичних напрямів, наповнений у результаті відбору та підготовки відповідними документами (інформаційний фонд), і процес забезпечення ними економічних суб'єктів або окремих осіб, що передбачає організацію доставки документів та створення умов доступу до них з метою оперативного задоволення інформаційних потреб достовірною пертинентною інформацією.

Особливості інформаційного забезпечення економіки, заснованої на знаннях, полягають у його спрямованості на сприяння генерації і збільшення обсягу знань, формування людського капіталу, активізацію інноваційної діяльності й трансферу знань на основі підвищення вимог до змістового й організаційного аспектів інформаційного забезпечення не тільки в економічній, а й у інших сферах суспільного життя, зокрема в освіті й науці, та завдяки відповідно сформованому інформаційному комплексу тематичних напрямів з документальним їх наповненням і забезпеченню цілеспрямованості інформаційних потоків через вдосконалення управління ними.

Отже, спрямованість країни до економіки, заснованої на знаннях, обумовлює посилення вимог до інформаційного забезпечення, які повинні враховувати інформаційні суб'єкти у своїй діяльності, зокрема до: оперативності та своєчасності інформаційного забезпечення; повноти і достовірності інформації; комплексності інформаційного забезпечення і його систематичного оновлення; ефективності інформаційного забезпечення; активного використання інформаційно-комунікаційних технологій і можливостей Інтернету; повноти представлення для споживача інформаційної пропозиції на сайті інформаційного суб'єкта; ретельного вивчення попиту; орієнтації діяльності на широке коло споживачів.

Оцінимо сутність діяльності суб'єктів, що декларують інформаційне

забезпечення як основний або один з напрямів діяльності, а також способи та методи, що використовуються ними для надання інформації [33]. Зокрема, УкрІНТЕІ формує базу даних „Інформаційні служби”, що містить інформацію про 128 таких суб’єктів. До їх складу входять підприємства державної форми власності, комунальні та приватні структури.

Загалом роль бібліотек у формуванні знань відома, найбільш значущою вона є в інформаційному забезпеченні освітянського процесу, тому всі бібліотеки доречно було б віднести до інформаційних служб України. Але нинішній стан цих закладів і їх фондів не завжди відповідає вимогам часу. Крім того, вони здебільшого не мають змоги використовувати сучасні технології та комунікаційні засоби, що знижує ефективність процесу інформаційного забезпечення. До решти із двадцяти шести розглянутих інформаційних служб увійшли два університети, науково-дослідні та проектні установи, державні ЦНТЕІ різних регіонів і інші організації.

ЦНТЕІ мають різні підходи до інформаційного забезпечення споживачів, але загальним є те, що на їх сайтах не завжди можна з’ясувати, яку саме інформацію, якої галузі та в якій формі можна отримати. Інформаційне забезпечення здійснюється й іншими ЦНТЕІ, що не увійшли до бази даних „Інформаційні служби”, але є регіональними структурами УкрІНТЕІ.

Інформаційне забезпечення більшості досліджуваних інформаційних служб не є комплексним. На сайтах суб’єктів, що декларують інформаційне забезпечення як один із напрямів своєї діяльності, переважно представлена інформація про їх діяльність взагалі, але немає жодних відомостей про наявні бази даних. У деяких підприємств інформаційний фонд практично відсутній або інформація про нього не надається, що робить фонд закритим для споживача. Він створюється більшістю досліджуваних інформаційних структур на власний розсуд і відповідно власним можливостям без вивчення попиту, тому що вони не чітко окреслюють для себе сегмент, для якого планують працювати. Ними переважно пропонуються тематичні добірки на

замовлення, але оскільки тематика інформаційного фонду невідома, то зробивши замовлення споживач напевне не знає, чи отримає він необхідний матеріал. Термін виконання замовлень на сайті не зазначається. Доступ до баз даних, про наявність яких іноді повідомляється на сайтах, у деяких з таких організацій можна отримати тільки при безпосередньому їх відвідуванні, що свідчить про низький рівень використання інформаційно-комунікаційних технологій та засобів комунікації. Часто ж інформація, яку вони надають, є лише довідковою, а не продуктивною, тобто не слугує підґрунтям для генерації продуктивних знань, результатом використання яких є їх матеріалізація у певну продукцію (послуги) або прийняття ефективних рішень. Аналіз організації процесу інформаційного забезпечення зазначеними інформаційними службами та відсутність власних баз даних свідчить про наявність у них інформації переважно у друкованій формі, що знижує оперативність інформаційного забезпечення.

База даних УкрІНТЕІ „Інформаційні служби” заслуговує позитивної оцінки, але є неповною і переважно через те, що формується не на власних дослідженнях наявності даних структур і занесення їх до бази даних, а на основі пропозицій самих підприємств. Споживач при цьому залишається не поінформованим про ступінь її наповненості. Фактично проблему пошуку структури, до якої він може звернутися з тим чи іншим запитом для задоволення своїх інформаційних потреб, дана база даних остаточно не вирішує.

Основним суб'єктом у сфері інформаційного забезпечення науково-технічною інформацією в Україні варто вважати УкрІНТЕІ. Інститут формує ряд баз даних, в тому числі базу інноваційних технологій, яка доступна в реферативному режимі на сайті. Анотація до кожної бази даних містить режим її поповнення та контактну інформацію, в тому числі й адресу електронної пошти. Для споживача варто було б мати приклади формування результатів запитів, щоб орієнтуватися в обсязі інформації, яку він може отримати. Інформація більшості баз даних (як представлено в анотаціях на

сайті) має бібліографічний характер, тобто є стислою, що не дає змоги детально ознайомитися з проблемою. Крім того, на сайті УкрІНТЕІ розміщена інформація про загальні ресурси з науково-технічної діяльності (бази даних) і корпоративні ресурси системи науково-технічної інформації. Вони переважно представлені бібліографічними відомостями.

До структур, що займаються нині інформаційним забезпеченням, можна також віднести інформаційні центри, які створюються різними суб'єктами або групами суб'єктів. Їх можна розподілити на такі групи: інформаційні центри підприємств, інформаційні центри галузей, інформаційні центри регіонів, інформаційні центри міст, інформаційні центри громадських організацій і їх об'єднань, інформаційні центри органів влади та державних структур, інформаційні центри розвитку підприємництва, інформаційно-бібліотечні центри. Більшість із них надає довідково-ознайомчу інформацію, яка лише опосередковано сприяє генерації продуктивних знань.

Інформаційні центри підприємств створюються переважно з метою інформування про свою діяльність, частина з них (переважно при підприємствах, навчальних закладах) займається не інформаційним, а програмним забезпеченням, упровадженням інформаційних технологій і комунікацій.

Галузеві інформаційні центри надають на сайтах новини галузі, а також окремі публікації з різних тем без певної систематизації. Деякі з них пропонують короткі аналітичні довідки про стан ринку й інформацію про підприємства (послуги або продукцію, ціни, місцезнаходження, умови співробітництва) із зазначенням контактної інформації. Отже, рівень комплексності інформаційного забезпечення залишається низьким.

Увага інформаційних центрів міст і регіонів також зосереджена переважно на довідково-ознайомчій інформації про саме місто та регіон (населення, клімат, музеї, магазини, підприємства, транспорт). Частина таких центрів надає консультаційні й інші послуги щодо започаткування та ведення

бізнесу, а інформаційне забезпечення з їх боку обмежується відомостями, необхідними для вирішення даної проблеми. У містах також створюються інформаційні центри для активізації туризму, але вони фактично є ознайомлювально-рекламними, оскільки надають інформацію лише про дану місцевість і призначені тільки для туристів. Інформація про організацію та здійснення туристичного бізнесу відсутня, що ускладнює діяльність суб'єктів цієї сфери.

Інші категорії інформаційних центрів, зокрема органів державної влади, пропонують інформацію відповідно до специфіки своєї діяльності, а ті, що створюються громадськими організаціями під конкретний проект, інформують про його сутність, хід реалізації, залучення бажаючих приєднатися.

Отже, такі інституції як інформаційні центри поки що недостатньо виправдовують свою назву та не займаються, по суті, інформаційним забезпеченням взагалі або здійснюють це, визначаючи даний напрям як другорядний у своїй діяльності.

Вирішити питання інформаційного забезпечення прагнуть ініціатори програми „Створення регіональних інформаційних порталів”, зокрема створені та діють портали „Рівненщина”, „Харківщина”, „Тернопільщина”, „Одещина”, „Кіровоградщина”. Це віртуальні регіональні структури, на сайтах яких надається коротка довідкова інформація щодо підприємств за різними напрямками діяльності та посилання на їх сайти, а також інформація про владні структури й інші відомості, що стосуються стислої характеристики регіону, зокрема: населення, клімат, історія, регіональні проекти і таке інше. Подібні структури орієнтовані на підвищення рівня поінформованості громадськості, але, як і решта розглянутих структур, не вирішують проблеми інформаційного забезпечення економіки, заснованої на знаннях.

Аналіз інформаційного забезпечення інформаційних агентств свідчить про відсутність або недостатню увагу до розробки загальної концепції

формування їх інформаційного фонду та його призначення. Їх інформаційне забезпечення різнобічне: коротка інформація про підприємства (адреса та вид діяльності), новини, короткі аналітичні огляди діяльності деяких підприємств, стислі результати дослідження ринків, бізнес-плани – все це може надаватися одним інформаційним агентством. Така різнобічність інформаційного забезпечення була б корисною, коли б формувалася за принципами комплексності та системності.

Виробники товарів і послуг також розміщують на сайтах інформацію про свою продукцію, ціни на неї, умови продажу і інше, але пошук такої інформації іноді потребує значних затрат часу, а відповідно й коштів. Крім того, існує потреба і в інформації про вид економічної діяльності загалом, про стан ринків, особливості переробних і виробничих процесів, властивості тих чи інших продуктів. Забезпечення такого роду інформацією, що не має певної суб'єктної належності, але необхідна різним категоріям споживачів, є проблемою, що потребує вирішення [34].

Центри підтримки бізнесу і організації підтримки розвитку підприємництва надають переважно консалтингові послуги та організаційно-правові консультації щодо започаткування бізнесу.

Крім інформаційних, з'явилася низка інформаційно-консультаційних центрів, але призначення даних структур має переважно консультаційний, а не інформаційний характер.

Отже, інформаційними суб'єктами, основним видом діяльності яких є інформаційна, які систематично, хоча в недостатньому обсязі та на досить низькому рівні стосовно комплексності та способів надання інформації, забезпечують нею економічних суб'єктів, є бібліотеки, Держкомстат з регіональними структурами, УкрІНТЕІ та регіональні центри розповсюдження науково-технічної інформації, деякі спеціалізовані інформаційні суб'єкти, що працюють переважно на комерційній основі (рис. 2.3). Однак результати представленої вище оцінки їх діяльності свідчать, зокрема, про відсутність у кожного з цих суб'єктів комплексного підходу до

забезпечення інформацією. Його загальний рівень не відповідає у повній мірі вищезазначеним вимогам до інформаційного забезпечення економіки, заснованої на знаннях.

Завдяки Інтернету українські споживачі мають можливість отримувати доступ до інформації, що надають зарубіжні інформаційні суб'єкти, але при цьому виникає низка проблем: фінансові (зокрема, висока вартість доступу до баз даних; додаткові витрати, пов'язані з митним оформленням); інформаційні (не завжди в повній мірі інформаційна потреба може бути задоволена, що характерно і для вітчизняних суб'єктів); часові (зокрема, це стосується витрат часу на пошук відповідних суб'єктів, налагодження й оформлення взаємовідносин).

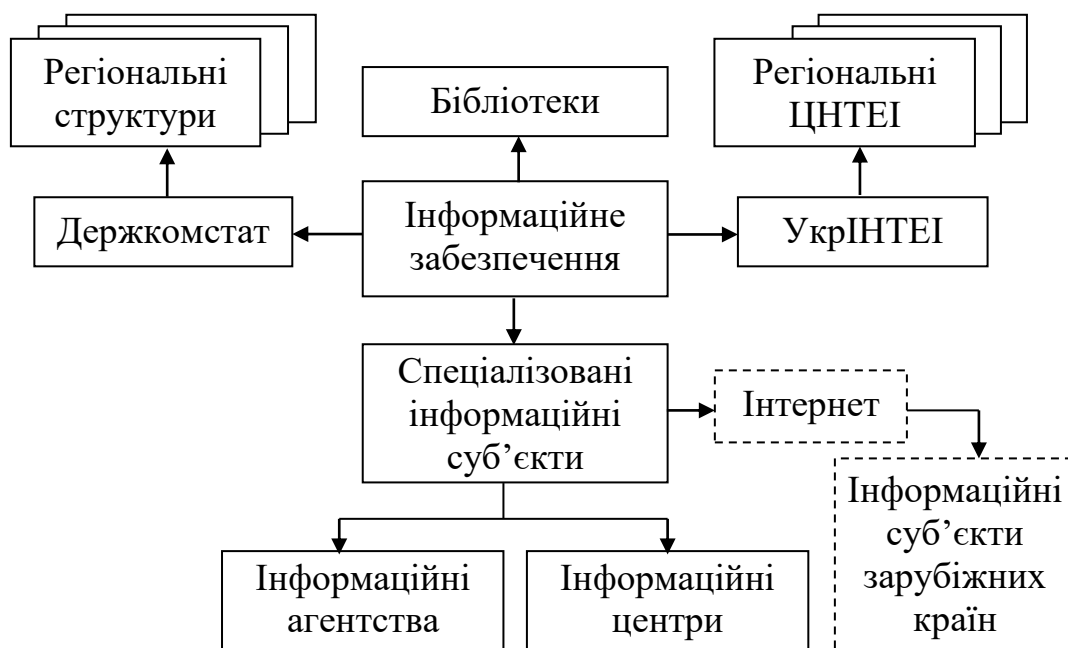

Рис. 2.3. Інформаційні суб'єкти, що здійснюють інформаційне забезпечення на сучасному етапі розвитку економіки в Україні

Інформаційні суб'єкти країн Європи та США працюють на інформаційному ринку достатньо тривалий час і добре відомі споживачам усього світу, але вартість їх послуг є високою: агентство „Reuter”, агентство „Bloomberg”, компанія „Dun&Bradstreet”, інформаційна корпорація „Dialog”,

компанія „Data-Star”. В інформаційний бізнес у світі вкладаються значні кошти, інформаційні структури мають високий рівень оснащення технічними засобами та засобами зв'язку. Формування їх фонду здійснюється потужною світовою мережею постачальників інформації, але досконалим його вважати не можна як за структурою, так і за наповненістю. Головні сторінки сайтів цих суб'єктів іноді перевантажені інформацією анотаційного характеру, а надання переваги новинам, що констатують той чи інший факт, не завжди сприяє формуванню продуктивних знань.

2.3. Роль інформації у сучасній економіці та її вплив на економічні суб'єкти

Інформація для економічних суб'єктів є необхідним ресурсом для здійснення їх діяльності, а перехід до економіки, заснованої на знаннях, загострює проблему інформаційного забезпечення.

В Україні функціонують інформаційні організації різних рівнів (зокрема, органи науково-технічної інформації), але повноцінного інформаційного забезпечення економіки не існує. [56]. Наявна складна ситуація у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення управління [57]. Специфічність інформації як ресурсу полягає у тому, що її великі обсяги, на відміну від природних, не завжди можуть забезпечити позитивний ефект. Надлишок, особливо невпорядкованої інформації, заважає її переосмисленню людиною, спричиняє конфлікт між процесами отримання інформації та перетворенням її у знання [58].

Отже, стан сучасного інформаційного забезпечення економіки в Україні свідчить, що при наявності значної кількості джерел інформації, тільки обмежений перелік суб'єктів можна віднести дійсно до інформаційних, але і їх діяльність не відповідає сучасним вимогам до інформаційного забезпечення економіки, заснованої на знаннях.

Інформаційний простір України значною мірою сегментований за галузевим і територіально-галузевим принципом, який обумовлює вузькоспеціалізований ізольований характер інформаційних ресурсів, що не забезпечує їх взаємодію та інформаційний обмін. Державні інформаційні ресурси недостатньо сформовані та задіяні у даних процесах.

На інформаційні ресурси України значно впливає стихійність і безсистемність відомчих інтересів [69]. Відомчі інформаційні ресурси та бази даних, а також ресурси органів влади, Держкомстату не здатні створити систему інформаційного забезпечення для регіону. Їх інформаційний фонд часто дублюється і не завжди містить необхідну інформацію, кожен із них використовує різноманітні способи доступу до неї, але не завжди вони є ефективними. Крім того, інформаційні структури недостатньо застосовують сучасні засоби роботи з інформацією, що засновані на використанні комп'ютерного обладнання, Інтернету [62, с. 242].

Ринкова інфраструктура в Україні ще досить слабка, що зумовлено проблемами державного регулювання та підтримки цього процесу, недостатнім ступенем доступу користувачів до інформаційних ресурсів і рівнем розвитку телекомунікаційних мереж, недостатньою пропозицією інформаційних продуктів і послуг [60]. Нині на інформаційному ринку мало представлені суб'єкти, що професійно та якісно займалися б інформаційним забезпеченням.

Відсутність матеріальної зацікавленості не стимулює існуючі інформаційні суб'єкти до ефективного вирішення проблеми інформаційного забезпечення, з іншого боку, встановлення плати за інформацію звужує діапазон доступу до неї через неплатоспроможність і відсутність усвідомлення того, що інформація є одним із ресурсів, необхідних для здійснення діяльності економічними суб'єктами разом з, наприклад, матеріально-технічними ресурсами. Споживач прагне отримати інформацію безкоштовно, при цьому не враховуючи вартість витраченого часу і не

замислюючись над якісними параметрами такої інформації. Існує ще й думка – встановлення плати за інформацію дещо обмежує права на її отримання.

Питання забезпечення вільного (безоплатного) доступу до інформаційних ресурсів, що визначене на законодавчому рівні, є актуальним і обговорюється широким колом фахівців. Повинна бути вирішена проблема між законодавчо зазначеною можливістю вільного отримання інформації та інтересами суб'єктів, що витрачають на роботу з нею, як із будь-яким іншим ресурсом, певні кошти (структурування, обробка, зберігання, надання) та прагнуть їх відшкодування. При цьому мають враховуватися інтереси суб'єктів, що працюють з інформаційними ресурсами як із товаром, та споживачів, для яких важливе якісне та ефективне інформаційне забезпечення. Реалізація підходу стосовно вільного доступу до інформації стикається не тільки з безоплатністю її надання, а й безоплатністю отримання, тобто якщо споживач не платить за саму інформацію, то фактично платить за доступ до неї, за користування Інтернетом.

У розвинутих країнах світу інформаційні суб'єкти належать до різних форм власності та прагнуть до отримання прибутків від даного виду діяльності. Абсолютизація ринкових підходів може спричинити диспропорцію розвитку ряду сегментів, тому держава здійснює фінансування створення, зберігання та надання інформаційних ресурсів в окремих сегментах (наука, мистецтво) [61].

Структури, що займаються інформаційним забезпеченням, у тому числі й суб'єкти інформаційного ринку, недостатньо вивчають інформаційні потреби (попит) споживачів, перевага надається законодавчій інформації та відомостям про те, яка продукція та ким виробляється, особливо це стосується структурованої інформації. Некомерційні структури, що надають інформацію безоплатно, фактично прагнуть до створення максимально можливого за розміром фонду, але великий обсяг не є апріорі запорукою ефективного інформаційного забезпечення, що є одним з головних завдань інформаційних суб'єктів.

Сучасному інформаційному забезпеченню бракує повноти інформації, зокрема про фундаментальні дослідження при проведенні прикладних досліджень, а також про результати останніх, тобто оперативної інформації про переважну більшість наукових досліджень.

Відсутня не тільки комплексна систематизована інформація про стан внутрішніх і зовнішніх ринків промислової продукції [62], а й подібна інформація стосовно інших напрямів діяльності. Проблема інформаційного характеру пов'язана з недоступністю або відсутністю систематизованої інформації про нові потенційно комерціалізаційні технології, стан і прогноз оцінки кон'юктури ринків, збуту інноваційної продукції [74, с. 273]. Але і це не вичерпний перелік інформації, відсутність або недостатність якої знижує темпи економічного розвитку.

Системність забезпечення світовою патентною інформацією нині відсутня, в тому числі й на регіональному рівні, що стримує процес трансферу технологій в Україні [74, с. 452]. Існує проблема отримання міжнародної, особливо науково-технічної, інформації та обміну нею в рамках зовнішньоекономічних відносин.

Піднімається питання узгодженості поверхневого (анотаційного) та оперативного інформування суспільства про ті чи інші події, наприклад, наукові досягнення, здобутки економічної сфери [96]. Таке інформування особливо необхідне, тому що на кожний момент часу вся отримана інформація може бути не використана, але знання про її існування, наприклад, результату наукового дослідження або нового суб'єкта на ринку, дає можливість при необхідності використати такі відомості для отримання повної інформації згодом, коли в ній виникне необхідність.

Нагальним залишається вирішення питання актуалізації інформаційного фонду як комерційних, так і тих суб'єктів, що надають інформацію безкоштовно, оскільки даний фактор є одним із найсуттєвіших для даного виду ресурсу.

Серед основних проблем, які виникають у інформаційних структур при організації діяльності й ускладнюють процес інформаційного забезпечення, можна виокремити такі: обмеження при створенні інформаційного фонду через необхідність дотримання вимог законодавства відносно інтелектуальної власності; складність отримання певної економічної інформації, зокрема достовірної інформації про економічні суб'єкти; невисока платоспроможність більшості споживачів; нерозуміння реальної вартості інформації та її значення для забезпечення ефективної діяльності та розвитку.

Процес інформаційного забезпечення часто однобоко розглядається діючими інформаційними структурами та висвітлюється у пропозиціях дослідників щодо його вдосконалення – тільки в площині інформаційно-аналітичної або інформаційно-консультаційної, що передбачає підбір інформації за запитом, надання аналітичних оглядів за запитом або консультаційних послуг.

Відмічаючи важливе значення інформації для економічного розвитку в цілому, більшість дослідників актуалізують процес інформаційного забезпечення стосовно окремих аспектів діяльності людини. Пропонується система інформаційно-аналітичного забезпечення для вдосконалення управління інноваційним потенціалом і інноваційною діяльністю [83]. Ця ж проблема досліджується стосовно підприємств, а інформаційне забезпечення управління інноваційним потенціалом державних підприємств розглядається як зв'язок інформації та системи управління підприємствами [111]. Розглядається проблема інформаційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств України [104].

Вченими окремо досліджуються проблеми інформаційного забезпечення маркетингу, менеджменту, контролінгу, туристичної діяльності, логістики на рівні підприємств або в ракурсі інформаційної підтримки розвитку регіону та більш узагальнено як складову інформаційної політики держави.

Зокрема, актуалізується потреба лише у маркетинговій інформації та пропонується створення єдиної системи управління інформаційним забезпеченням маркетингу в галузях і на рівні регіонів на чолі з державною установою – національним центром маркетингової інформації з метою інформаційної підтримки підприємств, фірм, організацій і установ за рахунок отримання маркетингової інформації з єдиного банку даних цього центру [45]. Пропонується також створення загальнодержавного інформаційно-маркетингового центру товарних ринків і мережі регіональних інформаційно-маркетингових центрів [42].

Вирішення проблеми інформаційного забезпечення на основі його централізації може знизити своєчасність отримання інформації, а забезпечення державними установами економічних суб'єктів ресурсами для їх діяльності, в даному випадку інформаційними, недоцільно, принаймі за цим тематичним напрямом.

Пропонується створення на державному рівні єдиної організаційної структури для забезпечення науково-технічною інформацією, яка також має виконувати контролюючу та нормативно-методичну функції, що пов'язано з формуванням та використанням ресурсів на рівні певних органів і організацій [39].

Вирішення загальнонаціонального питання інформаційного забезпечення не може стосуватися забезпечення тільки науково-технічною інформацією, хоча вона на нинішньому етапі економічного розвитку відіграє суттєву роль.

Окремо пропонується розглядати проблему недостатнього рівня інформаційно-статистичного та науково-аналітичного забезпечення державного регулювання, акцентуючи увагу на вирішенні цієї проблеми на рівні регіону. Увага звертається на недостатній рівень забезпечення статистичною інформацією. Пропонується створення загальнодержавної електронної інформаційної системи для прийняття рішень у сфері державного впливу на регіональний розвиток [46]. Достатньо критично

ставляться дослідники до ролі органів державної статистики, адже система державних статистичних спостережень не передбачає збирання та аналіз багатьох важливих показників, зокрема тих, які характеризують ринки як важливе суспільно-економічне явище [87].

Слід зауважити, що для потреб функціонування та розвитку регіону необхідна не лише статистична інформація, а це потребує значно глибшого вивчення проблем інформаційного забезпечення та розробки відповідних пропозицій.

У результаті аналізу проблеми інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності, зокрема регіонів, пропонується створити регіональну інформаційну структуру для надання інформаційних послуг суб'єктам інвестиційного ринку щодо інвестиційного клімату в регіоні [48]. Дійсно, одним із аргументів для регіонального вирішення проблеми задоволення інформаційних потреб економічних суб'єктів є важливість активізації інвестиційного процесу для регіонів – потенційні інвестори повинні мати інформацію про можливості вкладення коштів у економічні суб'єкти певного регіону. Проведення самостійного аналізу потребує достатньо значних витрат та часу, а також часто ускладнене недоступністю та нестачею інформації, відсутністю власних аналітиків.

Інформаційне забезпечення у більшості публікацій пов'язується зі створенням на мікрорівні інформаційних систем управління [34]. Воно також розглядається як забезпечення відповідними технологіями та асоціюється з використанням інформаційних систем менеджменту [49].

Інформаційні системи орієнтовані на створення та використання корпоративних розподілених процесів формування варіантів рішень, автоматизовану підтримку аналізу та прогноз діяльності суб'єкта, забезпечення виходу внутрішніх інформаційних потоків назовні [50].

Такі системи створюються та існують в межах певного суб'єкта та потребують у процесі свого функціонування зовнішніх інформаційних потоків. Інформаційні системи мікрорівня акумулюють зовнішні та

внутрішні інформаційні потоки для подальшої обробки та використання з метою сприяння прийняттю управлінських рішень, при цьому повинно існувати джерело, що забезпечить таку систему зовнішньою інформацією, тобто не зовсім вірним є просте ототожнювання інформаційного забезпечення економічних суб'єктів з використанням інформаційних систем. Найбільш складним завданням є отримання зовнішніх інформаційних потоків, пошук якісних зовнішніх джерел інформації, які б забезпечували високий рівень її ефективності.

Парадоксально виглядає пропозиція щодо вирішення проблеми інформаційного забезпечення за допомогою таких систем, якщо постає питання про задоволення інформаційних потреб суб'єктів, що тільки створюються та потребують для успішного початку своєї діяльності достовірної та своєчасної інформації.

Найбільш ефективно вирішення проблеми інформаційного забезпечення вбачають у створенні електронних бібліотек на основі інформаційних ресурсів традиційних бібліотек [14]. Інформаційні ресурси бібліотек України не настільки великі та недостатньо поповнюються, щоб на їх основі можна було формувати потужний інформаційний фонд. За таких обставин формування традиційних ресурсів бібліотек повинно здійснюватися на основі вивчення попиту економічних суб'єктів. Отже, постає питання, яким чином воно буде здійснюватися та за який кошт. Малоімовірно є вирішення питання фінансових можливостей щодо переведення цих ресурсів у електронну форму та надання у користування широкому загалу, оскільки для реалізації цього завдання потрібні комп'ютерно-комунікаційне обладнання, відповідне програмне забезпечення, підключення до мережі Інтернет, фаховий персонал. Актуальним наразі залишається вирішення також проблеми захисту інтелектуальної власності (авторських прав), що розповсюджуються на більшість інформаційних ресурсів традиційних бібліотек.

Пропонується вирішення проблеми створення регіонального

інформаційного простору за допомогою інформаційно-комунікаційної мережі, що поєднає інформаційні серверні вузли органів влади, підприємств, організацій і відомств з метою обміну їх інформаційними ресурсами [51]. Даний підхід не ліквідує проблеми інформаційного забезпечення, тому що переважно стосується вирішення частини організаційно-технічних питань, але головна проблема – змістовність інформаційного фонду – не розглядається та не вирішується.

Відзначається актуальність створення баз даних як основи для надання інформаційних послуг та підкреслюється недостатня активність цього процесу. Створення їх різними структурами та за різними напрямками ускладнює процес поінформованості про їх наявність та актуалізує питання вдосконалення інформаційного забезпечення [52]. Існують проблеми стосовно створення державними органами відокремлених баз даних без узгодження технологій їх формування, невирішеності питання огляду та поширення інформаційних ресурсів, що надходять у процесі міжнародної діяльності, й інформації з обмеженим доступом [53].

Отже, наявність інформаційних ресурсів не знімає проблеми забезпечення ними, адже переважну більшість споживачів цікавить структурована інформація у комплексі з чіткою організацією забезпечення нею. Пропозиція стосовно створення центру підтримки розвитку баз даних для вивчення різнопланових питань щодо їх формування, підтримки досліджень і розробок технологій для даного процесу, координації робіт з підготовки баз даних різними структурами та розповсюдження інформації про вже функціонуючі [92] може тільки опосередковано сприяти даному процесу, але не вирішить його остаточно.

Пропозиції стосовно створення загальнонаціональних електронних інформаційних ресурсів, національних центрів певного виду інформації (маркетингової, статистичної), коли на основі даних з мікро- та мезорівня інформація формується на макрорівні, а потім надається споживачу, мають позитивні сторони – концентрація інформаційного забезпечення в одній

структурі, уніфікація доступу, але є й суттєві негативні моменти.

Такі структури можуть утворюватися переважно як державні, тобто фінансуватися з державного бюджету, а значить держава фактично бере на себе витрати економічних суб'єктів на інформаційне забезпечення. Це можливо, але тільки стосовно певної інформації. Якщо такі структури утворюються та діють на комерційних засадах, то вони фактично стають монополістами на інформаційному ринку. Відсутність конкуренції негативно вплине на його розвиток і рівень забезпечення інформаційних потреб споживачів.

Більшість інформації виникає та формується на мікро- та мезорівні, яка за умови централізації її збору та надання передається до інформаційної макроструктури (національного центру), обробляється відповідним чином, включається до загального фонду, а потім надається споживачам мезо- та мікрорівня (підприємствам, регіональним органам влади, науковим організаціям), що може знизити ступінь корисності інформації через несвоєчасність її надання. Припустимо, що інформація формується в структурі мезорівня у t період, час її повернення за запитом споживача на мезорівень після подання до центральної структури (макроструктури) та відповідної обробки становить $t + n$. При потребі у даній інформації на мезорівні у t періоді n – становить період старіння інформації [94].

Проблему інформаційного забезпечення пов'язують також з тим, що інформаційні суб'єкти різняться інформаційними ресурсами, підходами до принципів структуризації та формування інформаційного фонду та надання інформаційного забезпечення, кількістю й якістю надання послуг, програмно-технічними засобами [95]. Але в ринкових умовах таке явище цілком відповідає прагненню економічних суб'єктів до забезпечення своєї конкурентоспроможності.

Отже, на основі проведеного дослідження сучасного стану інформаційного забезпечення економіки можна окреслити його основні проблеми, що нині залишаються не вирішеними:

1) недостатня увага до забезпечення економічних суб'єктів зовнішніми інформаційними потоками, адже нині увага акцентується переважно на проблемі роботи з внутрішніми інформаційними потоками;

2) інституційний аспект, тобто організація інформаційного забезпечення на мезо- та макрорівні відповідними інформаційними структурами;

3) відсутність комплексного задоволення інформаційних потреб економічних суб'єктів різнобічною інформацією стосовно всіх напрямів їх діяльності на мезо- та макрорівні;

4) відсутність системного підходу щодо формування інформаційного забезпечення як ресурсу;

5) відсутність у споживача чіткої та повної інформації про те, які структури займаються інформаційним забезпеченням, яку саме інформацію можна від них отримати на момент виникнення проблеми задоволення інформаційної потреби, що зумовлює тривалість їх пошуку й інформаційного забезпечення, яке вони надають, а це може призводити до втрати часу або зниження актуальності знайденої інформації;

6) забезпечення ефективності інформації і інформаційного забезпечення;

7) нерозуміння реальної вартості інформації як ресурсу та її значення для забезпечення ефективної діяльності і економічного розвитку;

8) відсутність у більшості існуючих структур, що працюють з інформацією, безпосереднього зв'язку з суб'єктами освіти та науки, підприємствами, владними структурами;

9) відсутність чіткої та зрозумілої концепції формування інформаційного фонду із урахуванням попиту на інформацію та способи її отримання, забезпечення комплексності;

10) розрізненість джерел інформаційного забезпечення, що ускладнює формування комплексу знань з певної проблеми;

11) різні структурні особливості інформаційних продуктів;

- 12) складність у формуванні запиту при надані on-line доступу;
- 13) сумнівність актуальності інформації, тобто забезпечення постійного її оновлення інформаційними структурами;
- 14) недостатньо високий рівень конкуренції у даному сегменті інформаційного ринку, що сприяв би активізації інноваційної діяльності інформаційних структур і покращенню їх діяльності загалом;
- 15) недосконалість організації інформаційного забезпечення, що знижує його ефективність і недооцінка її значення у діяльності економічних суб'єктів;
- 16) недостатньо високий рівень розвитку інформаційного ринку.

Вище зазначені аспекти, а також перехід інформації з категорії допоміжної до категорії найважливішої складової продукції (послуг), усвідомлення її ролі як стратегічного ресурсу зумовлюють необхідність вирішення проблеми вдосконалення інформаційного забезпечення економічних суб'єктів, а за умови формування економіки, заснованої на знаннях, вона трансформується у проблему забезпечення інформацією суспільства в цілому при дотриманні законності її надання та використання.

Результативність економічних процесів, забезпечення конкурентоспроможності в нинішніх умовах залежить від гнучкості, здатності швидко пристосовуватися до змін переважно зовнішнього середовища, що потребує оперативного забезпечення актуальною інформацією, а при переході до економіки, заснованої на знаннях, висуває підвищені вимоги до рівня людського капіталу, розвитку науки та освіти, збільшує інформаційні потреби та підвищує вимоги до інформаційного забезпечення.

Отже, актуальна проблема інформаційного забезпечення економіки повинна бути вирішена шляхом створення на мезорівні відповідних інформаційних суб'єктів для оперативного забезпечення інформацією мікрорівня та формування інформаційних ресурсів макрорівня (загальнонаціонального фонду) на основі системного та комплексного

підходів, а не лише певним видом інформаційних ресурсів або окремого напрямку діяльності, як пропонує ряд дослідників. Такі суб'єкти повинні бути конкурентоспроможними на інформаційному ринку й одночасно сприяти його розвитку, забезпечити інформаційну підтримку нового етапу розвитку економіки та суспільства в цілому.

Крім того, важливим є не тільки інституційне вирішення зазначеної проблеми, а й забезпечення ефективності інформації, яку інформаційні суб'єкти надаватимуть, адже зростання обсягу інформації ще не гарантує можливості отримання її за необхідною проблематикою через недоліки змістового характеру та в організації процесу інформаційного забезпечення. Навпаки, обсяги інформації, що збільшуються внаслідок прискореного зростання інформаційних потоків, перешкоджають прийняттю рішень, підвищують трансакційні витрати, стримують зростання продуктивності праці й ефективності діяльності [94, с. 305]. Надмірність інформації може свідчити про нераціональне використання ресурсів, в такій ситуації може залишитись поза увагою саме релевантна інформація, а її недостатня повнота часто призводить до неправильних рішень [16].

Отже, недостатньо вирішеною залишається проблема забезпечення економічних суб'єктів ефективною зовнішньою інформацією, що у подальшому може використовуватися й як вхідна інформація для автоматизованої інформаційної системи суб'єкта, а тому необхідне дослідження цієї проблеми для її вирішення найближчим часом як методологічно, так і інституційно. Потрібна така організація інформаційного забезпечення зовнішніми потоками, щоб при мінімальних витратах часу економічний суб'єкт отримувал інформацію, перш за все, достовірну та пертинентну, відповідно його різнобічних інформаційних потреб, та яка використовувалася би повністю для генерації продуктивних знань у період її отримання.

Рівень ефективності використання наявних знань і передумови переходу до економіки, заснованої на знаннях, що склалися нині в Україні,

свідчать про необхідність суттєвих змін, особлива роль у яких належить інформаційному забезпеченню. Її організація, з урахуванням специфіки нового етапу розвитку економіки – економіки, заснованої на знаннях, стає загальнонаціональним пріоритетом.

Поширення використання інформації у електронній формі зумовлює й таку характерну для сучасного етапу рису як залежність інформаційного забезпечення від інформаційних техніко-технологічних аспектів і рівня розвитку інформаційного ринку, що дозволяє забезпечити будь-який суб'єкт інформаційними та відповідними технічними засобами.

Висновки до 2 розділу

1. В умовах економіки, заснованої на знаннях, інформація стає життєво необхідним, ключовим ресурсом інтелектуалізації суспільства, зокрема економіки. Це загострює потребу не стільки в кількості, скільки в якості інформації та процесу забезпечення нею як економічних суб'єктів, так і суспільства в цілому. Змінюється значимість окремих видів інформації, а головне, змістове та якісне наповнення інформаційних одиниць.

2. Аналіз інформаційного забезпечення інформаційних агентств свідчить про відсутність або недостатню увагу до розробки загальної концепції формування їх інформаційного фонду та його призначення. Їх інформаційне забезпечення різнобічне: коротка інформація про підприємства (адреса та вид діяльності), новини, короткі аналітичні огляди діяльності деяких підприємств, стислі результати дослідження ринків, бізнес-плани – все це може надаватися одним інформаційним агентством. Така різнобічність інформаційного забезпечення була б корисною, коли б формувалася за принципами комплексності та системності.

3. Рівень ефективності використання наявних знань і передумови переходу до економіки, заснованої на знаннях, що склалися нині в Україні, свідчать про необхідність суттєвих змін, особлива роль у яких належить інформаційному забезпеченню. Його організація, з урахуванням специфіки нового етапу розвитку економіки – економіки, заснованої на знаннях, стає загальнонаціональним пріоритетом.

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ, ЗАСНОВАНОЇ НА ЗНАННЯХ

3.1. Актуальність та дослідження інформаційних ринків

З середини ХХ століття інформаційний потік настільки зріс і продовжував поширюватися, що користувачам усе важче ставало ефективно та в повному обсязі сприймати інформацію, орієнтуватися в уже існуючому інформаційному матеріалі. Інформаційні потоки утворили в просторі та часі складні структури. Надлишок фактично не впорядкованої інформації заважав людині її переосмислити, спричиняв конфлікт між процесом отримання інформації та перетворенням її у знання [38]. Протиріччя між наявністю достатньо потужних масивів інформації та можливостями людини щодо їх сприйняття та переробки, виділення корисної на даний момент інформації з усього існуючого потоку, а також ряд економічних і політичних перешкод сприяли виникненню інформаційної кризи. Це зумовило започаткування нового процесу в розвитку суспільства, а саме його інформатизацію.

Одним з основних завдань Національної програми інформатизації є формування та підтримка інформаційного ринку.

Прагнення країн світу, в тому числі й України, до становлення економіки, заснованої на знаннях, призвело до усвідомлення важливості на цьому етапі такого ресурсу як інформація та загострило проблему організації інформаційного забезпечення, вирішенню якої сприятиме використання об'єктів інформаційного ринку.

Поняття інформаційного ринку та його об'єктів не має єдиного загальноприйнятого визначення. У Законі України „Про науково-технічну інформацію” він визначається як „...система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу та купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг” [101]. Інформаційний ринок також

розглядається як частина ринку, на якому реалізується специфічний товар, а саме інформаційні продукти та послуги, що вирізняється максимальною відкритістю та не може орієнтуватися тільки на комерційні принципи [96]. Інформаційним ринком називають сукупність економічних, організаційних і правових відносин з приводу реалізації (продажу та придбання) інформаційних технологій, продукції та послуг [58, с. 210]. Інформаційний ринок визначається як система правових, соціально-економічних і виробничих відносин, що формуються за умов існування різних форм власності та конкуренції, у процесі обміну інформаційними продуктами та послугами між виробниками та споживачами з метою задоволення інформаційних потреб [59, с. 39]. Інформаційний ринок трактують і як сукупність відносин (економічно-правових та організаційних), які можуть виникати при виробництві, обміні, споживанні та захисті інформації, коли вона виступає у формі товару [4, с. 23]. Розглядають інформаційний ринок і як механізм купівлі-продажу інформації та продуктів інтелектуальної власності [97, с. 58]. Використовується й таке поняття як „ринок інформації”, що трактується як сукупність економічних відносин з приводу збирання, обробки, систематизації інформації та її продажу споживачу або з приводу купівлі-продажу інформаційних товарів і послуг [60]. Інформаційний ринок характеризують і як сукупність економічних, правових і організаційних відносин у торгівлі послугами між постачальниками та споживачами, для якого характерна певна номенклатура послуг, умови та механізми їх надання [61, с. 21].

Підійдемо до визначення поняття „інформаційний ринок” на основі загального розуміння сутності ринку та ринкових відносин. Ринком вважають сферу товарного обміну, де виникають та реалізуються відносини купівлі-продажу [62]. Ринок – це сукупність економічних відносин між фізичними та юридичними особами, державою з організації та купівлі-продажу товарів і послуг [60].

Отже, враховуючи ознаки, що формалізують взагалі поняття „ринок”, інформаційний ринок доцільно трактувати як сукупність організованих відповідним чином економічних і правових відносин різних суб’єктів щодо купівлі-продажу інформаційних ресурсів й продуктів, інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій, послуг (інформаційних, комп’ютерних, комунікаційних) [63].

Деякі з дослідників ототожнюють поняття „ринок інформації” та „інформаційний ринок” і визначають його як такий, де здійснюються відносини купівлі-продажу між виробниками та споживачами інформації, але відмічають, що об’єктами даного ринку може бути не тільки, власне, інформація, а й інформаційні продукти та послуги, речові носії та провідники інформації [95, с. 41]. Оскільки інформація (інформаційні ресурси) не єдиний його об’єкт, то доцільно даний ринок називати інформаційним. У країнах Європи та США його становлення почалося вже давно, чому сприяла соціально-економічна система ринкових відносин [40]. Інформаційний ринок почав активно розвиватися через розуміння сутності інформації як стратегічного ресурсу держави, що, по суті, є сировиною, основою для виготовлення інформаційної продукції та надання послуг.

Ресурси (від франц. *resource* – допоміжний засіб) визначаються як кошти, цінності, запаси, можливості, джерела засобів, джерела продуктів [64]. Ресурси – це засоби, що використовуються для процесу виготовлення, забезпечення діяльності, тобто створення матеріальних і нематеріальних цінностей.

При цьому інформаційні ресурси розглядаються як „сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)” [58]. З іншого погляду інформаційні ресурси – складова інформаційно-комунікаційних технологій і матеріальна основа застосування інформаційних технологій та комунікацій [39]. У Проекті „Концепції національної інформаційної політики” інформаційними ресурсами пропонувалося вважати всю інформацію, в тому числі окремі документи та їх

масиви, а також кінцеві результати інтелектуальної та творчої діяльності, які зафіксовані на будь-яких носіях інформації та доступні для використання через засоби масової інформації та телекомунікації, архіви, бібліотеки, банки даних тощо [65]. Існує думка, що можна розглядати інформацію та знання як інформаційні ресурси [66]. Інформаційні ресурси визначають і як „...сукупність інформаційних матеріалів (документів, масивів інформації), що мають соціальну значимість і використовуються у суспільній практиці” [67, с. 684].

Отже, інформаційні ресурси – це неструктурована інформація, що може бути не задокументована або задокументована на певному носіїві та використовується для виготовлення інформаційної продукції та надання інформаційних послуг.

На інформаційному ринку об'єктами купівлі-продажу виступають такі компоненти: інформаційні ресурси; інформаційні продукти; інформаційні та інформаційно-комунікаційні технології; інформаційні, комп'ютерні, комунікаційні послуги.

У Законі України „Про Національну програму інформатизації” зазначається, що „інформаційний продукт (продукція) – це документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів” [102]. Вважається, що інформаційний продукт – це продукт, у якому інформація є основним компонентом, має ціну, корисність для споживача, багаторазово може продаватися на ринку без втрати споживчих властивостей і при цьому не відчужується від власника [4, с. 128]. Використовується й таке визначення поняття „інформаційний продукт” – результат інформаційної діяльності, який виводиться на ринок у вигляді інформаційних товарів і послуг [68]. Інформаційним продуктом вважають також результат інтелектуальної діяльності людини, що повинен бути зафіксований на матеріальному носії у вигляді документів, статей, оглядів, книг, програм [69]. У Законі України „Про інформацію” наголошується, що „інформаційна продукція – це матеріалізований результат інформаційної

діяльності, призначений для задоволення інформаційних потреб громадян, держав, органів, підприємств, установ і організацій” [88]. Основною характеристикою інформаційного продукту не є його фіксація на носіїві, як зазначалося вище, вона – одна з ознак приналежності певного результату діяльності людини до інформаційного продукту.

Доцільніше інформаційним продуктом вважати продукт, що створюється на основі інформації або для її обробки та передачі, зберігає свою інформаційну основу та призначення в процесі споживання, реалізується як матеріальний об’єкт (на матеріальному носіїві) або передається (реалізується) в електронній формі (програмне забезпечення, бази даних, книги, журнали), що дає змогу використовувати продукт багаторазово без втрати його форми.

Сучасний етап розвитку людства вирізняється домінуванням інформації та інформаційних продуктів, що виготовлені на основі інформації, у електронній формі, які разом з інформаційними технологіями та комунікаціями широко задіяні як у сфері виробництва, так і споживання, мають певні переваги у використанні, тому у роботі розглядаються саме такі об’єкти інформаційного ринку.

Наступним компонентом інформаційного ринку є інформаційна послуга, суть якої в різних джерелах висвітлюється неоднозначно. Так, у Законі України „Про Національну програму інформатизації” зазначено: „...інформаційна послуга – дії суб’єктів щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами” [102]. Інформаційна послуга – послуга, яка орієнтована на задоволення інформаційних потреб користувачів, а також дії щодо забезпечення їх програмними продуктами [70]. У Законі України „Про інформацію” вона визначається як здійснення інформаційної діяльності для доведення інформаційної продукції до споживача з метою задоволення його інформаційних потреб [88]. Інформаційною послугою вважають отримання та надання користувачу інформаційних продуктів [69].

Отже, пропонується вважати інформаційною послугою дії відповідних суб'єктів, спрямованих на задоволення потреб споживачів у інформаційних ресурсах і продуктах, що створені на основі інформації.

Комп'ютерні послуги – це послуги, що пов'язані з використанням комп'ютерної техніки та комп'ютерних мереж для задоволення потреб суб'єктів та стосуються, зокрема, забезпечення роботи комп'ютерної техніки та функціонування програмного забезпечення, створення та підтримки web-сайтів, роботи з офісним й іншим програмним забезпеченням.

В економіці, заснованій на знаннях, зростає значення інформаційних технологій. На початку створення вони були призначені для систематизації та впорядкування інформаційних потоків, в нинішній час самі почали підсилювати невизначеність комунікації та інформаційне перевантаження користувача [40].

Особливу роль у розвитку інформаційного ринку відіграє його комунікаційний сектор, який не тільки сприяє виробництву (забезпечення інформаційними ресурсами через Інтернет, розробка програмного забезпечення для локальної мережі), а й реалізації інформаційної продукції та послуг на основі інформаційних технологій (електронна комерція, електронні банківські платежі).

Комунікація (від лат. *communis* – роблю спільним, повідомляю) – обмін інформацією за допомогою загальної системи символів, що може бути однонаправленим процесом кодування та передачі інформації від джерела до отримувача або спільною діяльністю учасників комунікації [71]. Комунікацію розглядають і як зв'язок за допомогою технічних засобів або систему для забезпечення сполучення між віддаленими об'єктами та суб'єктами [68]. Комунікацію розглядають як забезпечення зв'язку з масовою аудиторією через канали комунікації [72].

Інформаційною мережею (мережевими комунікаціями) доцільно вважати комплекс програмно-технічного забезпечення для передачі та обміну інформацією. Особливого значення на сучасному етапі набула мережа

Інтернет, що за останні роки стала відкритою інформаційною системою, в яку закладаються комерційні аспекти розвитку.

Комунікаційні послуги, у тому числі телекомунікаційні – це послуги з організації та забезпечення комунікації з використанням, зокрема, телефонного, телексного, телевізійного, мобільного, комп'ютерного зв'язку.

Глобалізація інформаційного простору активізує не тільки процес обміну інформацією, а й усіма об'єктами інформаційного ринку, що дає можливість забезпечити його розвиток у межах країни, зміцнити її конкурентні позиції на міжнародній арені, а також, завдяки особливій ролі таких об'єктів у створенні та розповсюдженні знань, створити додаткові переваги у процесі трансформації економіки у економіку, засновану на знаннях. Саме в цих умовах упровадження економічними суб'єктами інформаційних технологій набуває особливої актуальності.

Сучасний напрям розвитку економіки зумовлює домінування використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі генерації, розповсюдження та обміну знаннями, їх використання у матеріальному виробництві. За даними досліджень, закордонні компанії створюють відповідні служби з управління знаннями та нематеріальними активами, що займаються створенням і придбанням баз даних, організацією локальних мереж, забезпеченням комп'ютерною технікою, інформаційними технологіями та інформацією. Подібні структури найбільш зацікавлені у функціонуванні та розвитку інформаційного ринку, потребують інформації для організації своєї роботи та компаній у цілому. Відзначається прискорення розробки та впровадження ІКТ в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку, та розвиток національної

У Законі України „Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” серед основних стратегічних цілей відзначається розвиток інформаційної інфраструктури на засадах сприяння вітчизняному виробництву ІКТ та інформаційно-комунікаційних систем з метою подолання залежності від зарубіжних виробників. Також серед

основних напрямів розвитку названа необхідність збільшити різноманітність і кількість послуг населенню та бізнесу на основі ІКТ і створити загальнодоступні електронні інформаційні ресурси [22]. Інформаційно-комунікаційні технології та комп'ютерно-комунікаційна техніка забезпечують не тільки внутрішній інформаційний обіг, а й зовнішній зв'язок з інформаційним простором.

3.2. Проблематика переходу до економіці заснованої на знаннях

Нині відбувається активізація створення загального інформаційного простору завдяки інформаційним комунікаціям, хоча існують твердження, що інформаційне суспільство передбачає лише перехід від широкого використання знань до масової роботи із засобами інформації [73]. Знання і інформація, що об'єднані і передаються через мережу, прискорюють розвиток технологій у всіх наукомістких галузях, який раніше відбувався повільно через тривалість обробки великих масивів даних з метою отримання нових результатів науково-дослідної роботи.

Взаємозв'язок знань, інформації та об'єктів інформаційного ринку підкреслював Д.Е. О'Лірі, на думку якого управління знаннями полягає у визначеному порядку роботи з інформаційними ресурсами, що повинен забезпечувати легкий доступ до знань і їх подальше використання за допомогою інформаційних технологій [74]. Зворотний зв'язок полягає у тому, що самі знання трансформуються в інформаційні продукти, які використовуються для надання інформаційних послуг.

Інформаційні продукти, зокрема бази даних, прикладне програмне забезпечення стали невід'ємним засобом для отримання й обробки інформації, тому від їх якості в певній мірі залежить ефективна діяльність економічних суб'єктів.

Перехід до економіки, заснованої на знаннях, висуває нові вимоги до якості робочої сили, а саме до її інтелектуалізації, тому підприємства

приділяють увагу інформаційній і комунікаційній компетенції персоналу, вдосконаленню системи управління інтелектуальним капіталом, що є одним із факторів зростання попиту на об'єкти інформаційного ринку.

Особлива роль освіти у становленні та розвитку економіки, заснованої на знаннях, потребує вдосконалення освітянських процесів, залучення нових методів і форм, у тому числі тих, для яких потрібні інформаційні продукти, технології, комунікації. Інформація є одним із основних ресурсів даної галузі, а для процесу її трансферу мусять бути задіяні всі сучасні техніко-технологічні засоби. Перехід до освіти протягом усього життя додатково впливає на організацію інформаційного забезпечення, сприяє значно активнішому використанню ІКТ й інших об'єктів інформаційного ринку.

ІКТ сприяють трансферу знань з науково-освітньої сфери в інші галузі, але динаміка цього процесу та швидкість сприйняття знань залежить від якісного рівня наявного людського капіталу в галузях, формування якого потребує постійного забезпечення значними обсягами інформаційних ресурсів, що можуть бути отримані завдяки вільному доступу або на інформаційному ринку.

Оперативність і своєчасність як основні фактори ефективного процесу інформаційного забезпечення можуть бути реалізовані завдяки використанню Інтернету. Ця мережа розширила доступ до міжнародних інформаційних ресурсів, але сьогодні її можливості не обмежуються лише організацією пошуку та доступу до інформації. Використання відповідних інформаційно-комунікаційних технологій і комунікацій сприяло оновленню способів спілкування (IP-телефонія, відеоконференції, електронна пошта).

Провідні вчені підкреслюють особливу роль ІКТ, зокрема Інтернету, у процесі передачі інформації про результати світових наукових досліджень, що дає змогу прискорювати процес отримання нових знань і появу нових наукових досягнень [14, с. 30], а також сприяє обміну знаннями у вигляді систематизованої інформації з метою прискорення НТП [14, с. 43]. Це обумовлює не тільки важливість інформаційного забезпечення, а й, зокрема,

сегмента комунікаційних послуг. Підкреслюється необхідність створення власної моделі розвитку ІКТ в Україні та вивчення потреб ринку [75, с. 159].

Обмін знаннями через інформаційні мережі є першочерговою складовою формування економіки на базі знань [12, с. 330].

Завдяки мережевому спілкуванню (через Інтернет) місцезнаходження суб'єктів ринку не впливає на їх конкурентний статус, що відкриває нові шляхи зниження витрат діяльності, але одночасно вимагає посилення уваги до появи нових конкурентів, наприклад, віртуальних підприємств, які завдяки своїй специфічній формі можуть з'являтися швидко та несподівано. Це зумовлює необхідність посилення вимог до обробки економічними суб'єктами зовнішніх інформаційних потоків, потребує постійного моніторингу інформаційного простору, ретельного аналізу отриманих даних, тому організація ефективного інформаційного забезпечення на зовнішніх рівнях (мезо- та макро-) є необхідним фактором діяльності будь-яких суб'єктів, що, як і робота з інформацією, залежить від наявності та можливостей інформаційних продуктів і ІКТ. Розвиток даних технологій і їх використання, в свою чергу, потребує підвищення рівня знань і відповідного інформаційного забезпечення.

Інформаційні продукти, технології та комунікації забезпечили можливість становлення специфічних форм державних інституцій, наприклад, „електронна держава” (e-Russia, e-USA). Держави використовують можливості глобальної мережі Інтернет і іншої інформаційної продукції для організації доступу широкого загалу до державної інформації [76]. Ініціатива органів влади є доцільною та контекстною стосовно виконання законодавчих норм щодо доступу до інформації, але при цьому кожному має бути надана можливість отримати таку інформацію, що потребує забезпечення населення та інших суб'єктів комп'ютерною технікою, відповідним програмним забезпеченням, послугами Інтернету.

Інноваційність, яка притаманна сучасному етапу розвитку економіки, є втіленням знань, що генеруються на базі інформації. Особливу роль при цьому відіграють інформаційні продукти та послуги. Посилення інноваційної активності, формування інтелектуального потенціалу суспільства для реалізації поставлених у цьому напрямі завдань стають передумовою інтенсифікації інформаційного потоку, що сприяє посиленню ролі інформаційного забезпечення та розвитку інформаційного ринку, адже саме його об'єкти забезпечують високий рівень організації забезпечення інформацією, яку, зокрема, також можна придбати на інформаційному ринку (інформаційні ресурси, бази даних).

Однією з характерних ознак економіки, заснованої на знаннях, є домінування у ВВП високотехнологічних галузей, які найбільш активно використовують у своїй діяльності інформаційні ресурси та продукти, інформаційно-комунікаційні технології та послуги, тобто об'єкти інформаційного ринку, тому його розвиток надає можливість стабільного забезпечення ними вказаних галузей. З іншого боку, частина продукції даних галузей самі є об'єктами інформаційного ринку, що дає змогу активізувати процес його розвитку.

Ефективність економіки, заснованої на знаннях, залежить від взаємодії її основних факторів як елементів системи створення і використання знань [12, с. 229]. Основою практично кожного фактора є інформація, тож актуальною залишається проблема забезпечення нею на високому рівні, що можливе за допомогою сучасної інформаційної продукції, послуг і відповідного комунікаційного зв'язку. Створення та розвиток спеціалізованої матеріально-технічної бази (комп'ютерна техніка, комп'ютерні мережі) сприяє цьому, забезпечує реалізацію новітніх ідей, полегшує доступ до інформації, вимагає посиленої уваги до впровадження у діяльність економічних суб'єктів інформаційно-комунікаційних технологій [14, с. 307]. Їх розвиток повинен стати пріоритетом як для держави, так і для кожного економічного суб'єкта, що дасть можливість створити умови для реалізації

нових науково-технічних розробок, запровадження виробництва якісно нової продукції, підняти на вищий рівень інформаційне забезпечення.

Трансформація традиційних процесів у науковій, освітянській, фінансово-економічній сферах на основі інформаційних технологій і комунікацій із використанням інформаційних продуктів і послуг посилили значення інформаційного ринку у розв'язанні проблем економічного зростання.

Отже, якість інформаційної складової та процес інформаційного забезпечення в умовах високої динамічності діяльності суспільства неможливі без використання сучасних засобів зв'язку та передачі інформації (телекомунікаційних мереж) у електронній формі, а також відповідних технічних і програмних засобів, які є об'єктами інформаційного ринку, тому активізація його формування та розвитку сприятимуть інформаційному забезпеченню сучасних трансформаційних процесів у економіці. Ефективність економіки, заснованої на знаннях, залежить від інформаційного забезпечення та розвитку інформаційного ринку.

Нагальна потреба в інформаційних продуктах, технологіях, послугах, комунікаціях стимулюватиме розвиток інформаційного ринку, але необхідно відмітити, що успіх цього процесу залежить і від забезпеченості підприємств і населення комп'ютерною технікою, відповідними програмними продуктами, доступністю до мережі Інтернет [77]. Крім того, основою успішного формування та розвитку інформаційного ринку є створення його конкурентоспроможних компонентів і налагодження відповідних взаємовідносин суб'єктів ринку.

Розвиток інформаційного ринку зумовлюється необхідністю послаблення залежності від імпорту обладнання, програмних продуктів і технологій. Власне виробництво інформаційної продукції разом із інформаційними послугами сприятиме формуванню інформаційного ринку, а посилення на ньому конкурентної боротьби активізуватиме цей процес.

Розвиток національного інформаційного ринку розглядається не тільки як суттєвий фактор зростання міжнародного рейтингу України, а і як поштовх для розгортання підприємництва [78].

Складність дослідження стану інформаційного ринку України полягає у недостатності або відсутності статистичних даних, зокрема через відсутність системного підходу при формуванні статистичної інформації, чітко визначеної системи індикаторів стану інформаційного ринку, що частково пояснюється активним розвитком інформаційної сфери та недостатнім фінансуванням статистичних спостережень за цим високодинамічним напрямом.

Тривалий час низка негативних факторів впливала і продовжує впливати на функціонування та розвиток інформаційного ринку, зокрема, відставання вітчизняних інформаційних технологій; орієнтація на імпорт, що посилює залежність від зарубіжних виробників [98]. Статистичні дані стосовно експорту-імпорту комп'ютерних послуг свідчать про тенденцію використання в Україні продукції переважно іноземних виробників. За даними Держкомстату, у 2006 р. експорт їх становив 86,8 млн. дол. США на відміну від імпорту, який становив 111,6 млн. дол. США. У 2007 р. це співвідношення суттєво змінилося за рахунок переважного зростання обсягу експорту (табл. 2.2).

Стан експорту-імпорту комп'ютерних послуг в Україні
у 2010–2007 рр [53, с. 281; 58, с. 270, 342; 59, с. 270; 60, с. 275; 61, с.
268; 62, с. 260; 63, с. 285].

Показник	Роки						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Експорт комп'ютерних послуг, млн. дол. США	5,9	7,6	12,2	21,1	34,5	86,8	158,0
у % до попереднього року	-	128,8	160,5	173,0	163,5	251,6	182,0
у % до загального обсягу експорту послуг	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5	1,2	1,7
у % до загального обсягу експорту товарів і послуг	0,03	0,04	0,04	0,06	0,09	0,19	0,27
Імпорт комп'ютерних послуг, млн. дол. США	13,3	17,3	33,1	74,7	126,0	111,6	159,8
у % до попереднього року	-	130,1	191,3	225,7	168,7	88,6	143,2
у % до загального обсягу імпорту послуг	1,2	1,5	2,3	3,6	4,3	3,0	3,2
у % до загального обсягу імпорту товарів і послуг	0,09	0,10	0,14	0,24	0,32	0,23	0,24
Імпорт комп'ютерних послуг на 1 особу, дол. США	0,3	0,4	0,7	1,6	2,7	2,4	3,5

Стійке зростання обсягу імпорту комп'ютерних послуг почало уповільнюватися у 2006 р., але вже у 2007 р. ця тенденція була поновлена. При цьому імпорт має відносно невеликі обсяги – у 2007 р. усього 3,2 % від загального обсягу імпорту послуг та 0,24 % від усього обсягу імпорту товарів і послуг. Обсяг імпортованих комп'ютерних послуг у 2007 р. становив лише 3,5 дол. США на одного жителя України [79].

Хоча у 2011–2017 рр. для обсягу експорту комп'ютерних послуг була характерна стійка тенденція зростання, але питома вага його у загальному експорті послуг залишається незначною.

Протягом 2011–2016 рр. обсяг імпорту комп'ютерних послуг перевищував їх експорт у середньому у 2,5 рази, але у 2007 р. обсяг експорту

та імпорту комп'ютерних послуг були майже однаковими. При цьому експерти міжнародного рівня відмічають як перевагу наявності у даній сфері кваліфікованої робочої сили, що значно дешевша, ніж у інших країнах [80].

3.3. Подальші тенденції розвитку економіки заснованої на знаннях в інформаційну епоху

Позитивну тенденцію мають обсяги виробництва та реалізації послуг у сфері інформатизації, до яких відносять: консультаційні послуги з конфігурації комп'ютерних технічних засобів; послуги зі створення програмного забезпечення, в тому числі послуги консультаційні з програмного забезпечення і послуги з розроблення програмного забезпечення, послуги з питань розвитку програмного забезпечення користувачів, послуги з системного аналізу та програмування, послуги з системного супроводу; послуги з оброблення даних, у тому числі послуги з управління обчислювальними засобами, послуги з уведення даних; послуги, пов'язані з базами даних; послуги з технічного обслуговування і ремонту конторських, лічильних машин і комп'ютерної техніки; послуги у сфері інформатизації та інші [81].

Подібна забезпеченість населення послугами у сфері інформатизації, до яких відносять послуги із забезпеченості програмними продуктами та базами даних, гальмуватиме формування людського капіталу, трансформаційні процеси в економіці та суспільстві.

Відсутність в інформаційній сфері національних стандартів, що були б узгоджені з міжнародними, негативно впливає на конкурентоспроможність українських технічних і програмних продуктів на світовому ринку [55].

За даними Державного департаменту інтелектуальної власності в Україні було зареєстровано виробників і розповсюджувачів програмного забезпечення різних організаційно-правових форм і форм власності: у 2013 р. – 94 підприємства, у 2014 – 222, у 2015 – 197, у 2016 – 177, у 2017 – 155

[82]. Більшість серед них займається реалізацією продукції інших (переважно іноземних) виробників. Так, кількість суб'єктів-виробників програмного забезпечення, що були зареєстровані в Україні у 2013 р. становила 50, у 2014 р. – 92, серед суб'єктів, зареєстрованих у 2005 р., розповсюдженням програмного забезпечення власного виробництва займалося 72, у 2016 р. – 53 суб'єкти, у 2017 р. – 60. Високий рівень людського капіталу, що відіграє ключову роль у даному секторі інформаційної сфери, тобто високий професійний рівень вітчизняних програмістів мав би виправити дану ситуацію, укріпити позиції власного виробника програмного забезпечення на внутрішньому ринку та підвищити обсяг експорту. Низька соціальна захищеність, що є результатом недосконалої соціальної політики як на рівні держави, так і окремого економічного суб'єкта, змушує їх працювати за кордоном.

Одним із найбільш негативних факторів, що знижують мотивацію власного виробництва програмного забезпечення, є високий рівень піратства, що проблематично не тільки для України, а й для всього світу.

За даними п'ятого щорічного глобального дослідження піратства у галузі програмного забезпечення, що опубліковано Асоціацією виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance – BSA) та проводиться нею разом з компанією IDC, у 2008 р. глобальний рівень піратства зріс проти 2007 р. на 3 %. Загальносвітові втрати від піратства збільшуються кожного року. Якщо у 2013 р. вони становили 28,8 млн. дол. США, то до 2008 р. ці втрати збільшилися на 24,2 млн. дол. США або на 84 %. [83, 84].

На власне виробництво програмного забезпечення значно впливає потужний конкурентний тиск міжнародних виробників; пасивне ставлення до автоматизації організаційно-технологічних процесів представників бізнесу, переважно малого та середнього підприємництва, попит яких могли б успішно задовольняти вітчизняні суб'єкти інформаційного ринку. Забезпеченість їх комп'ютерною технікою є одним із важливих факторів активізації інформаційної та інноваційної діяльності, розвитку науки й

освіти, формування людського потенціалу, тобто тих процесів, що прискорюють становлення та розвиток економіки, заснованої на знаннях, відповідні зрушення у суспільній організації і відносинах.

Отже, за такого стану забезпечення комп'ютерною технікою та доступу до Інтернету гальмуватиметься формування інформаційних факторів розвитку економіки, заснованої на знаннях, які мають суттєве значення в системі обробки, систематизації та поширенні інформації, забезпеченні її доступності широкому колу користувачів.

Частка послуг комп'ютерного зв'язку для населення у загальному обсязі даних послуг з 2012 р. почала помітно зростати, у середньому на 67 % щороку, але становила у 2007 р. лише 29 % від усіх послуг комп'ютерного зв'язку, що є недостатнім за умови прагнення до формування інформаційного суспільства та становлення економіки, заснованої на знаннях.

Сьогоднішня слабкість суб'єктів українського інформаційного ринку призводить до активізації зарубіжних учасників із сильнішою матеріально-технічною базою, потужними технологічними та фінансовими можливостями, що позначається не лише на його внутрішній структурі, а й на механізмах розвитку нашого суспільства в цілому [96].

Серед проблем, що стосуються розвитку інформаційного ринку та негативно впливають на інформаційне забезпечення, можна виділити такі: недостатня розвиненість сегмента інформаційних послуг; відтік власних розробників програмного забезпечення за кордон і висока залежність від іноземної продукції; проблема захисту інтелектуальної власності, високий рівень піратства; сильний конкурентний тиск з боку іноземних виробників; низький ступінь підготовленості споживачів до використання його об'єктів, що впливає на попит і відповідно на пропозицію; недостатня зацікавленість бізнесу в автоматизації виробничих процесів; низька забезпеченість комп'ютерною технікою і доступність до Інтернету, що не є вирішальним фактором, але створює підґрунття для формування інформаційної сфери.

Розглянуті аспекти зумовлюють необхідність розвитку інформаційного ринку, адже за сучасного посилення глобалізаційних процесів конкурентоспроможність країни може бути досягнута завдяки розвитку саме цієї сфери (знання, технології, послуги), що нині є пріоритетом для розвинутих країн світу. Промислове виробництво та розробка сировинних запасів залишається іншим країнам разом з екологічними проблемами та витратами на матеріально-технічну базу.

Інформаційний ринок набуває в умовах економіки, заснованої на знаннях, особливо важливого значення, зокрема для активізації трансформаційних процесів в економіці, підвищення ефективності інформаційного забезпечення. Отже, проблема його розвитку має вирішуватися одночасно з іншими завданнями, що стоять на шляху переходу до економіки, заснованої на знаннях, що зумовлює детальне вивчення факторів, які сприяють його розвитку або гальмують даний процес.

Висновки до 3 розділу

1. Сучасний напрям розвитку економіки зумовлює домінування використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі генерації, розповсюдження та обміну знаннями, їх використання у матеріальному виробництві. За даними досліджень, закордонні компанії створюють відповідні служби з управління знаннями та нематеріальними активами, що займаються створенням і придбанням баз даних, організацією локальних мереж, забезпеченням комп'ютерною технікою, інформаційними технологіями та інформацією.

2. Складність дослідження стану інформаційного ринку України полягає у недостатності або відсутності статистичних даних, зокрема через відсутність системного підходу при формуванні статистичної інформації, чітко визначеної системи індикаторів стану інформаційного ринку, що частково пояснюється активним розвитком інформаційної сфери та недостатнім фінансуванням статистичних спостережень за цим високодинамічним напрямом.

3. Розглянуті аспекти зумовлюють необхідність розвитку інформаційного ринку, адже за сучасного посилення глобалізаційних процесів конкурентоспроможність країни може бути досягнута завдяки розвитку саме цієї сфери (знання, технології, послуги), що нині є пріоритетом для розвинутих країн світу. Промислове виробництво та розробка сировинних запасів залишається іншим країнам разом з екологічними проблемами та витратами на матеріально-технічну базу.

ВИСНОВКИ

1. Оцінка сучасних тенденцій світової економіки показала, що в розвинутих країнах світу активно відбуваються процеси, пов'язані із трансформацією економіки у економіку, засновану на знаннях. Про це свідчить, зокрема, розвиток високотехнологічних видів економічної діяльності та зростання валового доходу від високотехнологічного виробництва. Крім того, відбувається активізація трансферу технологій, зокрема завдяки патентній системі й укріпленню зв'язку між компаніями та вищими навчальними закладами. У цих країнах приділяється значна увага фінансуванню освіти і науки, а також формуванню людського капіталу, про що свідчать їх високі рейтинги за індексом людського розвитку. Отже, саме така політика забезпечила їм лідируючі позиції й у рейтингу країн світу за індексом економіки знань.

2. Вивчення сутності інформації доводить, що вона – особливий продукт діяльності суспільства, результатом використання якого є збільшення обсягу цього продукту завдяки процесу конструкційного перетворення, що може бути визначений так: інформація – знання – інформація. Сучасний етап економічних трансформацій вирізняється перетворенням знань на фундамент економічних процесів, оскільки виникає потреба у високому рівні інтелекту людини, інтелектуалізація всіх сфер діяльності суспільства, посиленні ролі освіти, зростанні значення науки, активізації трансферу знань, посиленні залежності від людського капіталу, розвитку інноваційної діяльності. Таким чином, інформацію можна розглядати як базову складову економіки, заснованої на знаннях, інформаційну основу економічних трансформацій, яка використовується людиною для генерації знань, що зумовлює потребу в значних інформаційних масивах і актуалізує проблему вдосконалення інформаційного забезпечення.

3. Особливу роль у досягненні високого рівня інформаційного забезпечення відіграють об'єкти інформаційного ринку (інформаційні ресурси; інформаційні продукти; інформаційні та інформаційно-комунікаційні технології; інформаційні, комп'ютерні, комунікаційні послуги), які забезпечують процеси збирання, передачі, обробки, збереження інформації, створення на її основі інформаційних продуктів, задоволення інформаційних потреб економічних суб'єктів. Крім того, інформаційні ресурси та продукти є безпосередньо об'єктами інформаційного ринку. Отже, за таких умов ефективність інформаційного забезпечення економіки, заснованої на знаннях, залежить від стану інформаційного ринку. Посилення його значення для економічного та соціального розвитку суспільства як фактора формування інформаційного простору, що сприяє процесу становлення економіки, заснованої на знаннях, зумовило необхідність вивчення сутності об'єктів інформаційного ринку. У результаті набув подальшого розвитку предметно-категоріальний апарат інформаційної сфери, зокрема стосовно категорій: „інформаційний ринок”, „інформаційні послуги”, „інформаційні технології”, „інформаційні ресурси”, „інформаційні продукти”.

Результати дослідження стану інформаційного ринку в Україні свідчать про недостатньо високий рівень його розвитку, хоча позитивні тенденції вже існують, і значне відставання у цьому процесі від розвинутих країн світу. Роль інформаційного ринку в інформаційному забезпеченні економіки, особливо на етапі її трансформації в економіку, засновану на знаннях, зумовлює необхідність прискорення його розвитку. Потребує кардинальних змін рівень забезпечення населення та економічних суб'єктів комп'ютерною технікою та доступом до Інтернету. Результати дослідження свідчать, що Україна за цим показником відстає від розвинутих країн світу, а значить необхідна активізація зусиль у цьому напрямі для подолання такого розриву найближчим часом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федулова Л. І. Економіка знань у контексті поглядів Пітера Друкера / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2007. – № 3. – С. 86–99.
2. Іванова В. В Інформація та розвиток економіки знань / В. В. Іванова // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2007. – Т. III, вип. 223. – С. 723–728.
3. Згуровський М. З. Загальні тенденції розвитку інформаційного суспільства в глобальному контексті : трансформація світового устрою [Електронний ресурс] / М. З. Згуровський. – Режим доступу : <http://www.isu.org.ua>. – Заголовок з титулу екрана.
4. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства [Електронний ресурс] / Д. Белл. – Режим доступу : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bell.html>. – Заголовок з титулу екрана.
5. Гальчинський А. С. Трансринкові трансформації / А. С. Гальчинський // Економічна теорія. – 2007. – № 1. – С. 3–12.
6. Чубукова О. Ю. Інформаційна економіка / О. Ю. Чубукова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 11–12. – С. 14–16.
7. Апатова Н. Методологічні основи дослідження інформаційної економіки / Н. Апатова // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 58–64.
8. Формування галузевих ринків України: перехідний період / за ред. В. О. Точиліна. – К. : Фенікс, 2014. – 332 с.
9. Україна у вимірі економіки знань / за ред. В. М. Гейця. – К. : Основа, 2006. – 592 с.
10. Інноваційний розвиток економіки : модель, система управління, державна політика / за ред. Л. І. Федулової. – К. : Основа, 2005. – 552 с.
11. Колот А. М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А. М. Колот // Економічна теорія. – 2007. – № 2. – С. 3–13.

12. Science and Engineering Indicators 2008 [Електронний ресурс] : [2 vol.] / National Science Board. – Vol. 2 : Appendix Table. – Режим доступу : <http://www.nsf.gov/statistics/seind08/pdfstart.htm/>. – Заголовок з титулу екрана.

13. Іванова В. В. Тенденції розвитку високотехнологічного сектору економіки // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – № 1. – 2008. – С. 67–73.

14. IMD World Competitiveness Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldcompetitiveness.com/online/Login.aspx>. – Заголовок з титулу екрана.

15. David P. Assessing and Expanding the Science and Technology Knowledge Base / P. David, D. Foray // OECD. STI Review. – 2005. – № 16. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.

16. Іванова В. В. Трансфер знань як складова становлення та розвитку економіки, заснованої на знаннях: світовий досвід / В. В. Іванова // Економіка та держава. – 2008. – № 9. – С. 44–46.

17. Compendium Of Patent Statistics 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents>. – Заголовок з титулу екрана.

18. OECD, Patent Database, June 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.

19. Patent grants by patent office, broken down by resident and non-resident [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www/ipstats/en/statistics/patents/source/wipo/pat/appl_from_1883_table.xls. – Заголовок з титулу екрана.

20. Федулова Л. І. Концепція інтелектуального капіталу в системі економіки знань / Л. І. Федулова // Проблеми науки. – 2006. – № 3. – С. 34–38.

21. Геєць В. М. Конкуренція в бізнесі і конкуренція в політиці / В. М. Геєць // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2007. – № 2. – С. 2–5.

22. A New Economy? The Changing Role of Innovation and Information Technology in Growth [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.cherry.gatech.edu/refs/oecd/oecdgrowth00.pdf. – Заголовок з титулу екрана.
23. Конкурентоспроможність національної и економіки / за ред. Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2005. – 582 с.
24. OECD, Main Science and Technology Indicators 2006-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.
25. OECD, Main Science and Technology Indicators 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.
26. OECD, Main Science and Technology Indicators 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.
27. OECD Factbook 2009 : Economic, Environmental and Social Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.
28. OECD, Main Science and Technology Indicators 2009-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.
29. Іванова В. В. Умови розвитку науки на етапі економічних трансформацій / В. В. Іванова // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2008. – Т. II, вип. 241. – С. 264–271.
30. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. Геєць // Економіка України. – 2014. – № 4. – С. 4–14.
31. Steiner R. World Economy / R. Steiner. – L., 1938. – 164 p.
32. Федулова Л. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки / Л. Федулова // Персонал. – 2006. – № 11. – С. 72–79.
33. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України / за ред. Л. І. Федулової. – К. : Ін-т екон. та прогноз., 2007. – 472 с.

34. Drucker P. F. Post-Capitalist Society / P. F. Drucer.— Oxford : Butterworth Heinemann, 2013.— 204 p.
35. Human Development Report 2007/2008 [Електронний ресурс]. – New York, 2007. – 384 p.— Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2007>.— Заголовок з титулу екрана.
36. Human Development Report 2006 [Електронний ресурс]. – New York, 2006. – 422 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2006>. – Заголовок з титулу екрана.
37. Human Development Report 2005 [Електронний ресурс]. – New York, 2006. – 372 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2005>. – Заголовок з титулу екрана.
38. Human Development Report 2014 [Електронний ресурс]. – New York, 2014. – 285 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2014>. – Заголовок з титулу екрана.
39. Human Development Report 2013 [Електронний ресурс]. – New York ; Oxford : Oxford University Press, 2013. – 367 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013>. – Заголовок з титулу екрана.
40. Human Development Report 2012 [Електронний ресурс]. – New York – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 277 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2012>. – Заголовок з титулу екрана.
41. Human Development Report 2011 [Електронний ресурс]. – New York ; Oxford : Oxford University Press, 2011. – 264 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011>. – Заголовок з титулу екрана.
42. Textbook on Human Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.ru>. – Заголовок з титулу екрана.
43. Statistics of the Human Development Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/statistics>. – Заголовок з титулу екрана.
44. Статистичний щорічник України за 2014 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2005. – 591 с.

45. OECD Factbook 2008 : Economic, Environmental and Social Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.

46. The Knowledge Economy Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oecdcentre.hse.ru/material/opublic/system_indicators.pdf. – Заголовок з титулу екрана.

47. KEI and KI indexes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp. – Заголовок з титулу екрана.

48. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / відпов. ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерський. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.

49. Статистичний щорічник України за 2007 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2008. – 571 с.

50. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2012. – 644 с.

51. Статистичний щорічник України за 2013 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2014. – 631 с.

52. Статистичний щорічник України за 2005 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2006. – 575 с.

53. Статистичний щорічник України за 2006 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2007. – 551 с.

54. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2011. – 598 с.

55. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т. / за ред. В. М. Гейця, О. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007– .–

Т. 3. Конкуреноспроможність української економіки. – 2007. – 556 с.

56. Наукова та інноваційна діяльність в Україні, 2006 : [стат. зб.] / відпов. ред. І. В. Калачова. – К. : Держкомстат України, 2007. – 350 с.
57. Наукова та інноваційна діяльність в Україні, 2007 : [стат. зб.] / відпов. ред. І. В. Калачова. – К. : Держкомстат України, 2008. – 361 с.
58. Наукова та інноваційна діяльність в Україні, 2005 : [стат. зб.]. – К. : Держкомстат України, 2006. – 362 с.
59. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2013. – 663 с.
60. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогнозув. : Фенікс, 2013. – 1008 с.
61. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org>. – Заголовок з титулу екрана.
62. The Ukraine Competitiveness Report 2008 : Towards Sustained Growth and Prosperity [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www3.weforum.org/en/initiatives/gcp/CountryStudies/index.htm>. – Заголовок з титулу екрана.
63. The Global Competitiveness Report 2008–2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/pdf/GCR08/GCR08.pdf>. – Заголовок з титулу екрана.
64. The Growth Competitiveness Index 2006–2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://economix.u-paris10.fr/pdf/colloques/2006_droit/Mia_2.pdf. – Заголовок з титулу екрана.
65. Іванова В. В. Вплив інформаційно-комунікаційної складової на конкурентоспроможність країни / В. В. Іванова // Економіка промисловості. – № 2 (41). – 2008. – С. 25–31.
66. Біляцький С. Д. Знання – нова парадигма прогресу України / С. Д. Біляцький, А. Б. Добровольська // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2006. – № 5. – С. 16–19.

67. Гречан А. П. Основи визначення інноваційного розвитку економіки / А. П. Гречан, Т. Є. Воронкова // Економіка та держава. – 2006. – № 8. – С. 12-14.
68. Бажал Ю. М. Знаннєва економіка : теорія і державна політика / Ю. М. Бажал // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 3. – С. 71–86.
69. Чухно А. Нова економічна політика : теоретико - методологічні засади / А. Чухно // Економіка України. – 2005. – № 6. – С.4–10.
70. Патора Р. Ініціативи Європейського Союзу щодо побудови економіки, яка спирається на знання / Р. Патора // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 176–182.
71. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні / за ред. В. М. Гейця. – Х. : Форт, 2013. – 440 с.
72. Про інформацію [Електронний ресурс] : закон України від 2.10. 2012 р. № 2657-ХІІ. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Заголовок з титулу екрана.
73. Курносков Ю. В. Аналітика. Методологія, технологія и організація інформаційно-аналітичної роботи / Ю. В. Курносков, П. Ю. Конотопов. – М. : РУСАКИ, 2014. – 512 с.
74. Жураковська І. С. Управління знаннями як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства в інформаційному суспільстві / І. С. Жураковська // Проблеми науки. – 2007. – № 7. – С. 24–28.
75. Соснін О. В. Місце інформаційної діяльності в інноваційній моделі розвитку економіки України [Електронний ресурс] / О. В. Соснін. – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php>. – Заголовок з титулу екрана.
76. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : [навч. посібник] / С. П. Кулицький. – К. : МАУП, 2012. – 224 с.

77. Чубукова О. Про формування національного ринку інформаційних продуктів та послуг / О. Чубукова // Економіка України. – 2009. – № 9. – С. 86–88.

78. Про Національну програму інформатизації : закон України від 4 лют. 2008 р. № 75/98-ВР // Відомості Верховної Ради . – 2008. – № 27. – С. 181–192.

79. Нестеренко О. В. Єдина державна система електронних інформаційних ресурсів / О. В. Нестеренко // Науково-технічна інформація. – 2013. – № 4. – С. 3–8.

80. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення: ДСТУ 2392-94. – [чинний від 2014–03–29]. – К. : Держстандарт України, 2014. – 54 с. – (Національний стандарт України).

81. Іванова В. В. Тенденції зростання ролі освіти й інформації у формуванні знань на сучасному етапі розвитку економіки / В. В. Іванова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 11. – С. 62–70.

82. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г. М. Швецова-Водка, Г. В. Сілкова, Л. О. Черепуха, М. П. Лико, [та ін.] ; наук. ред. і авт. вступ. ст. Г. М. Швецова-Водка – К. : Кн. Палата України, 2008. – 116 с.

83. Ганущак Л. М. Інформаційне забезпечення управління розвитком інноваційного потенціалу державних підприємств / Л. М. Ганущак // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 10. – С. 37–45.

84. Зацеркляний М. М. Основи комп'ютерних технологій для економістів: [навч. посібник] / М. М. Зацеркляний, О. Ф. Мельников, В. М. Струков. – К. : Професіонал, 2007. – 672 с.

85. Економічна енциклопедія : у 3 т. / [відпов. ред. С. В. Мочерний, Б. Д. Гаврилишин, О. А. Устенко, А. С. Гальчинський та ін.]. – Ірпінь : Академія, 2012 – . – Т. 1 : А (абандон) – К (концентрація виробництва). – 2010. – 863 с.

86. Основи інформаційних систем : [навч. посібник] / [В. Ф. Ситник, Т. А. Писаревська, Н. В. Єршоміна, О. С. Краєва ; за ред. В. Ф. Ситник]. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2011. – 420 с.

87. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів / за заг. ред. В. В. Дубігінського. – Х. : ШКОЛА, 2006. – 1008 с.

88. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : закон України від 9 січн. 2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С.102–122.

89. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 16 січ. 2013 р. № 433-IV. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Заголовок з титулу екрана.

90. Пархоменко О. В. Роль інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні функціональними системами / О. В. Пархоменко // Проблеми науки. – 2006. – № 10. – С. 18–22.

91. Круп'як Т. П. Аналіз інформаційних потреб підприємства / Т. П. Круп'як // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1. – С. 220–227.

92. Хлістунова Н. В. Інформаційна підтримка зниження впливу фінансових ризиків на діяльність підприємств / Н. В. Хлістунова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 10. – С. 196–199.

93. Bell D. The Coming of a Post-Industrial Society / D. Bell. – New York, 1973. – 368 p.

94. Schumpeter I. A Theory of Economic Development / I. Schumpeter. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1951. – 275 p.

95. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні / за ред. Б. Є. Кваснюка. – К. : Ін-т екон. прогнозування, Форт, 2013. – 424 с.

96. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society / Y. Masuda. – Washington : World Future Soc., 1983. – 29 p.

97. Кучеров О. П. Використання управління знаннями для розвитку науково-технічного прогресу в сільському господарстві / О. П. Кучеров // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 10. – С. 115–122.

98. Іванова В. В. Інституційний підхід до системи забезпечення інформацією економічних агентів / В. В. Іванова // Держава та регіони. – № 3. – 2008. – С. 94–98.

99. Яковенко С. І. Інформаційні технології у системі розвитку корпоративних підприємств / С. І. Яковенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 12. – С. 193–207.

100. Гончаренко А. П. Роль національної системи науково-технічної інформації в розбудові інноваційної економіки в Україні / А. П. Гончаренко // Проблеми науки. – 2007. – № 12. – С. 14–18.

101. Соснін О. Національним інформаційним ресурсам – стратегію розвитку / О. Соснін // Віче. – 2014. – № 11. – С. 64–68.

102. Іванова В. В. Чинники формування та розвитку інформаційного ринку в умовах інноваційної економіки // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2008. – Вип. 1. – С. 86–91. – (Економіка).

103. Захожай В. Б. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління інноваційним потенціалом / В. Б. Захожай // Економіка та держава. – 2006. – № 8. – С. 6–7.

104. Чайковська К. В. Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств України / К. В. Чайковська // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 10. – С. 200–207.

105. Серкутан Т. В. Науково-методичні основи організації системи управління маркетинговою інформацією / Т. В. Серкутан // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 10. – С. 205–209.

106. Керецман В. Ю. До проблеми інформаційного забезпечення регіонального розвитку / В. Ю. Керецман // Статистика України. – 2014. – № 2. – С. 34–37.

107. Черненко С. Проблеми інформаційного забезпечення в державному регулюванні конкурентних відносин в Україні / С. Черненко // Економіст. – 2014. – № 10. – С. 40–43.

108. Пенькова О. Г. Інформаційна складова підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів у регіонах (на прикладі Черкаської області) / О. Г. Пенькова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5. – С. 141–150.

109. Варфоломієва В. О. Інформаційне забезпечення управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств малого бізнесу / В. О. Варфоломієва // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 4. – С. 165–171.

110. Новак В. П. Інформатизація як конкурентна перевага підприємства / В. П. Новак, Ю. Г. Симоненко, М. Г. Луцький // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 2. – С. 36–39.

111. Іванова В. В. Сучасний інституційний інструмент інформаційної сфери України / В. В. Іванова // Економіка : проблеми теорії та практики. – 2009. – Т. V, вип. 247. – С. 1149–1156.

112. Гордієнко Я. Я. Проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні / Я. Я. Гордієнко, М. Є. Лисенко // Науково-технічна інформація. – 2014. – № 2. – С. 31–35.

113. Яковенко С. І. Особливості інформаційного забезпечення та розвитку підприємств корпоративного типу в Україні / С. І. Яковенко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 10. – С. 226–240.

114. STAN Database for Structural Analysis 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.

115. Чубукова О. Ю. Економіка інформації : ринок продуктів і послуг / О. Ю. Чубукова. – К. : Нора-Прінт, 2011. – 344 с.